

Szakedolgozat

Deutsch Andrea

Csecsemő és kisgyermeknevelő BA

Kaposvár

2023.

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Csecsemő és kisgyermeknevelő BA Szak

A mondóka mechanikai hatásai kisgyermekkorban

Belső konzulens: Dr. Vörös Klára Ilona

egyetemi docens

Készítette: Deutsch Andrea

Neptun kód: SVV0IS

Levelező tagozat

Intézet/Tanszék: Neveléstudományi Intézet

Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék

Kaposvár

2023

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	3.
1.1. Problémafelvetés, témaválasztás indoklása	3.
1.2. Célkitűzésem és a dolgozat főbb szerkezeti egységei.....	4.
2. Szakirodalmi áttekintés	4.
3. Anyanyelvi nevelés	5.
4. A mondóka	8.
4.1. A mondóka definíciója	8.
4.1.2. A mondóka műfaja	10.
4.2. A mondóka szerkezete.....	11.
4.2.1. Ritmus	11.
4.2.2. A mondókák jellegzetességei	14.
5. Az anyanyelvi nevelés fejlesztő hatása	16.
5.1. Mikortól kezdjük el az irodalmi nevelést?	20.
5.2. Személyiség és kognitív fejlesztő hatása	22.
5.3. Fantázia	24.
5.4. Figyelem fejlesztő hatása	24.
6. Beszédfejlődés.....	24.
6.1. Beszédfejlődés szakaszai	26.
6.2. A kisgyermekkorú beszéd jellegzetességei	27.
7. Mit fejleszt a mondóka?	27.
8. Mondókázás a bölcsődében.....	33.
9. Vizsgálati anyag és módszer	36.
9.1. Kutatási kérdések	36.
9.2. Kutatás típusa	36.
9.3. Esettanulmány szerkezete	36.
9.3.1. Az esettanulmány ismertetése	38.
9.3.2. Az interjú főbb eredményei.....	41.
9.3.3. Interjú ismertetése	42.
9.4. Saját megfigyelésem ismertetése	47.
9.5. A beszédfejlődést okozó probléma kutatása.....	50.
9.6. A vizsgálatok kiértékelése	52.

10. Összegzés	53.
Irodalomjegyzék.....	54.
Köszönetnyilvánítás	58.
Mellékletek.....	59.

„A nevelő nem lehet el a játékok beható ismerete nélkül. Szomorú gyermekkorra nyomait holtáig viseli, aki úgy nőtt fel, hogy nem volt része bennük. Annak nincs sürgősebb teendője, mint utólag megtanulni, beleélni magát, mert enélkül nem férkőzik a gyermek lelkéhez. Csak itt látja, hogyan tükröződik a világ a magyar gyermek lelkében.”

Kodály Zoltán

1. Bevezetés

Véleményem szerint, a pedagógia szerves része a szójhagyomány útján terjedő mondókák, versek, énekek megismertetése. A gyermek anyanyelvi nevelése szempontjából kiemelt jelentőségű az élet első 3 éve, amely alapvetően meghatározza a gyermek beszédfejlődését, kommunikációs készségét, segíti az iskolai esélyeit, a társadalomba való beilleszkedését. A kisgyermek beszédfejlődésének nyomon követése ebben az időszakban elsősorban a család, a kisgyermeknevelők feladata. A beszédfejlődésben való lemaradás időben történő észlelése, a problémák beazonosítása segíti a gyermeket abban, hogy mielőbb fejlesztésben részesüljön.

1.1. Problémafelvetés, témaválasztás indoklása

A mondókázás, az éneklés mellett az én hitvallásom. Mikor elkezdtem kisgyermeknevelőként dolgozni, már akkor tudtam, hogy a munkám során fontos szerepet fog betölteni a mindennapi mondókázás, zenei nevelés. A témaválasztásomnál meghatározó szerepet töltött be a mondóka, melynek a mechanikai hatásait fogom vizsgálni, egyes területei hogyan hatnak a kisgyermek fejlődésének szempontjából.

Az évek alatt több bölcsődében dolgoztam, ahol a gyermekek más-más szociális háttérrel rendelkeztek, különböző volt az otthoni környezetük. Egyre inkább azt tapasztalom, hogy a szülők nem mondókáznak, énekelnek otthon a gyermekükkel, néhol még az ölelgetés, simogatás is elmarad. Ennek többféle oka lehet: az okostelefon elterjedése, és a „nincs idő rá” legtöbbször a kifogás. A gyermekek többsége el is van maradva a korához képest valamilyen területen a fejlődés folyamatában. A gyermekek a bölcsődében töltik a nap legnagyobb részét, ezért fontos, hogy jól képzett szakemberek fog-

lalkozzanak velük. A bölcsődének nemcsak jól felszereltnek kell lennie, hanem nagyon lényeges, hogy a gyermek biztonságban és jól érezze magát a nap folyamán, hiszen rengeteg információáradat éri, ezeknek a feldolgozását kell segítenünk a hallás, látás, érzékelés, észlelés terén.

1.2. Célkitűzésem és a dolgozat főbb szerkezeti egységei

Célom, hogy a valamilyen fejlődésben elmaradt gyermekek hátrányát visszaszorítsam, a meglévő képességeiket, készségeiket megerősítsem úgy, hogy figyelembe veszem a gyermekek életkori sajátosságait, ezeknek megfelelő foglalkozásokat, fejlesztéseket tartok számukra. A mondóka nemcsak a tanulás legelső lépcsőfoka, de az anyanyelvi nevelés egyik fő alappillére is. Hogy ez miként valósul meg a mondóka által, a dolgozatom vezérfonala ez lesz. Bővebben kifejtem a mondóka működését, műfaji sajátosságait, felépítését, egy nagyobb részben a beszédfejlődés folyamatát mutatom be.

Mire jó a mondóka? A mondóka olyan sokoldalú gyermekköltészet, melynek mechanikai hatásait szeretném bővebben kifejteni dolgozatomban, amik olyan képességek fejlődését segítik kisgyermekkorban, melyeknek majd az iskolai oktatásban lesz szerepük. A kutatást elsősorban a bölcsődés korú gyermekek szemszögéből végzem. A bölcsődei nevelés-gondozás területén hogyan illeszkedik be a mondóka a napirendünkbe, figyelembe véve a gyermek egyéni igényeit, szokásait, kultúráját, környezetét. A mondóka által, hogyan tudom a gyermeket megismertetni a saját anyanyelvével, kultúrájával a mondókában fellelhető motívumok, ritmusok segítségével. Dolgozatom folyamán bemutatom, hogyan épült be a népköltészet világa a mindennapokba.

A vizsgálatom célja, egy korai fejlesztésben részesülő gyermek beszédfejlődését megfigyeljem a mondókázás segítségével, aki azóta SNI kódot kapott. A megfigyelés alatt én gyakorlok vele, feljegyzem tapasztalataimat, majd végül értékelem azokat.

2. Szakirodalmi áttekintés

A beszédművelés és az anyanyelvi nevelés területein számos kutató munkálkodott. A dolgozatom első felében Molnár Csilla és Katona Krisztina tanulmányaira hagyatkoztam és az anyanyelvi nevelést vettem alapul. Erre épül rá a mondóka szerkezetére,

működésére, jellegzetességére, amiben a Bihari gyermekmondókák című kötet és Borsai Ilona írásai voltak segítségemre.

A beszédészlelés, beszédprodukció és azok részfunkcióinak bemutatásához nagy hatással volt rám Gósy Mária több könyve is, melyben tudományosan és bővebben kutakodhattam az adott témák, kérdések után. Ezen kívül még Gyöngy Kinga szerkesztésében az Első lépések a művészetek felé I., ami az irodalmi nevelés hatásaira világított rá és még számos kisgyermeknevelőknek való szakkönyv, köztük például József István Fejlődépszichológia nevelőknek című könyve, mely a beszédfejlődés szempontjából volt meghatározó számomra. De nemcsak szakirodalmak, hanem több online felület is rendelkezésemre állt a témával kapcsolatban.

3. Anyanyelvi nevelés

El tudjuk-e képzelni életünket a nyelvi közvetítés, beszéd nélkül? Át tudnánk-e adni gondolatainkat, érzéseinket egymásnak, ha nem közös nyelvet beszélünk? A gyermek érkezése első pillanatától átveszi a környezetében élők, elsősorban a család, a szülei szokásait, kommunikációját, viselkedését, nyelvhasználatot, utánzás során sajátítja el a nyelvi szabályokat és viselkedési normákat. A szülő pedig implicit vagy explicit módon igyekszik átadni gyermekének a kommunikációs kompetenciáit. A gyermek számára 1 éves kor körül, mikor elkezd a szavakat tanulni, kinyílik a világ. Ekkor próbálkozik szavakba önteni érzéseit, gondolatvilágát, ezért ezt a korszakot hívják „*az életre szóló erős összbenyomások korának*”.¹ Az összes dolog, ami a gyermekkel történik vagy tesz, egy olyan helyzetet teremt, ami a verbális és a non-verbális közlések között adaptálódik.²

A kisgyermekkorai anyanyelvi nevelés célja, az érthető és kifejező beszéd készségének a kialakítása. A kisgyermeknevelés egyik sajátossága, hogy alapvető az érzékszervi tapasztalás és az érzelmileg vetített élőbeszéd jelenléte. A másik fontos dolog a kisgyermek beszédkedvének a felkeltése, ébrentartása, a nyelvi fejlődés segítése minden tevékenység között játékos formában. Sajnos ez az otthoni környezetben elmaradni látszik az egyes eszközök, mint okostelefon, tablet, az elektromos médiahatás

¹ Molnár Csilla: A kisgyermekkorai nevelés összetevői. [online] In: A kisgyermeknevelés módszertana: Szombathely: Kiadó: Nyugat-magyarországi Egyetem Regionális Pedagógiai szolgáltató és Kutató központ, 2015. [2023. 03. 01.] > URL: <https://www2.itworx.hu/cgi-bin/itworx/download.cgi?vid=606&uid=-1&dokid=403>

² Uo.

következményeként. Nagyon sok az inger, mely többnyire vizuális vagy auditív jelleű. A szülők kevesebben beszélgetnek, kommunikálnak a gyermekükkel, inkább a tv-képernyője elé ültetik őket vagy telefont nyomnak a kezükbe, így „*foglalva*” le a figyelmüket, miközben valószínűleg ők is a telefonjukat nyomkodják. A vizuális képernyőkön keresztül nem mindig látszik az artikuláció, mely fontos szerepet tölt be a nyelvtanulásban, nyelvelsajátításban. Ennek hatására a gyermek egyáltalán nem, vagy csak nehezen fog megszólalni. A szülők már egész korán, sajnos bölcsődés korú gyermekeknek is odaadják az okostelefont, hogy azon nézze a mesét, ami esetleg nem is magyar nyelven szól. A beszéd folyamat amúgy is bonyolult, mely sok részműködésből tevődik össze, és így számos helyen több formában zavar adódhat, ezért nagy a mi felelősségünk a mintaadás nyújtásában.³

Az ókori görögöknél a „*phonaszkoszok*” munkájához tartozott a gyermekek beszédtanítása. Ezek az emberek egy személyben voltak beszéd, ének - tornatanárok is. A mai világban a kisgyermeknevelőknek is ezzel a kompetenciával kell rendelkezniük és ahhoz, hogy ezt a szerepet betölthessék, releváns az anyanyelvi képzési formákban való részvételük és a követelmények teljesítése.⁴

A családból legtöbb esetben a bölcsődébe kerül a gyermek, mely az első intézményi nevelés helyszíne (a másodlagos közeg). Itt folytatódik a nyelvi nevelés hatásmechanizmusa. Ahhoz viszont, hogy az intézményes keretek között is jól funkcionáljon a családi beszédnevelés a kisgyermeknevelőnek meg kell ismernie a család nyelvi kultúráját, hogy a nyelvi szocializáció, a beszédfejlesztés a gyermek egyéni fejlődési ütemének megfeleljen.⁵

Az Országos Bölcsődei alapprogram,⁶ mely az országban működő valamennyi bölcsőde működésében folyó szakmai munkát célozza meg, kiemeli a család elsődlegességének a tiszteletét a bölcsődei nevelésgondozás során. Az alapprogram a családra, mint „*komplex rendszerre*” tekint, nem csak a kisgyermek nevelését-gondozását, hanem az egész családot segíti.

³ Molnár Csilla: A kisgyermekkorai nevelés összetevői. [online] In: A kisgyermeknevelés módszertana: Szombathely: Kiadó: Nyugat-magyarországi Egyetem Regionális Pedagógiai szolgáltató és Kutató központ, 2015. [2023. 03. 01.] > URL: <https://www2.itworx.hu/cgi-bin/itworx/download.cgi?vid=606&uid=-1&dokid=403>

⁴ Uo.

⁵ Katona Krisztina: A bölcsődei anyanyelvi nevelés tartalmi kérdései. [online] In: Gyermeknevelés-8. évf. 1. sz. 2020. [2023. 03. 24.] > URL: https://epa.oszk.hu/02400/02411/00018/pdf/EPA02411_gyermekneveles_2020_01_083-091.pdf

⁶ Országos bölcsődei nevelés-gondozás alapprogramja [online] [közreadja] Magyar Bölcsődék Egyesülete. 2020. [2023. 02. 05.] > URL: <https://magyarbolcsodek.hu/hu/alapprogram/>

A bölcsődei nevelés helyzetein belül kitér a „kisgyermeki személyiség tiszteletére” is, amely magában foglalja: „*a bölcsődei nevelés a gyermeki személyiség teljes kibontakoztatására, a személyes, a szociális és a kognitív kompetenciák fejlődésének segítésére irányul az alapvető gyermeki jogok tiszteletben tartásával. Kiemelt figyelmet fordít az etnikai, kulturális, vallási, nyelvi, nemi, valamint fizikai és mentális képességbeli különbözőségek iránti tolerancia kialakítására, a másság elfogadására, az előítéletmentes, befogadó légkör megteremtésére.*”⁷

A kisgyermeknevelő feladatai közé tartozik még a kisgyermek beszédképességének a fejlesztése, ehhez pedig ingerekben gazdag, nyelvi környezet biztosítása, a bölcsődei nevelés-gondozás helyzeteiben mondókák, énekek, versek, mesék közvetítésével a kommunikációs kedv felkeltése és fenntartása. Mivel a beszéd a kisgyermekkoriban fontos eleme, a biztonságos és támogató környezeti feltételek a kommunikatív képességek fejlődésének, vagyis a felnőtt-gyermek és gyermek-gyermek közti interakciók. Azoknak a gyermekeknek is figyelembe kell venni a nyelvi szükségleteit, akik nem magyar anyanyelvűek.⁸ Észrevételem szerint egyre több idegen nyelvű gyermek jár a bölcsődékbe, akiknek csak az egyik vagy egyik szülőjük sem beszéli a magyar nyelvet. Ezeknek a gyermekeknek segítjük a beilleszkedését és a magyar nyelv elsajátítását képeskönyv nézegetéssel, mondókákkal, énekekkel, melyekhez mozgás is párosul. (Egyébként nagyon fogékonyak a nyelvünk elsajátítására.)

Az ember egy olyan „*kreatív lény*”, akinek a legnagyobb emberi vívmánya a nyelv. A gyermek bármely nyelv megtanulására képes, ha rendelkezik ép szervekkel és beszélő emberi környezet veszi körül. A fizikai világot szellemi világgá tágitja, amelybe átkerül a probléma felismerés, és az erre jól alkalmazott megoldási minta. A vizuális és zenei nevelés, az irodalmi nevelés összességében adják az innovációs anyanyelvi nevelés tartalmát. A gyermeki közlésvágy kibocsátása, fenntartása, a szókincs növelése érdekében nagy jelentősége van az élményközeli beszélgetésnek, mondókáknak, meséknek. Olyan beszélő környezet biztosítása, ahol a kérdések és azokhoz tartozó válaszok a beszélgetés evidens formái, módjai.⁹

⁷ Országos bölcsődei nevelés-gondozás alapprogramja [online] [közreadja] Magyar Bölcsődék Egyesülete. 2020. [2023. 02. 05.] > URL: <https://magyarbolcsodek.hu/hu/alapprogram/>

⁸ Uo.

⁹ Molnár Csilla: A kisgyermekkorai nevelés összetevői. [online] In: A kisgyermeknevelés módszertana: Szombathely: Kiadó: Nyugat-magyarországi Egyetem Regionális Pedagógiai szolgáltató és Kutató központ, 2015. [2023. 03. 01.] > URL: <https://www2.itworx.hu/cgi-bin/itworx/download.cgi?vid=606&uid=-1&dokid=403>

Az anyanyelvi nevelés alapelvei: ¹⁰

- játékoság
- élményközpontúság
- beszédkésztetés
- komplexitás
- folyamatosság
- szemléletesség
- egyszerűtől való elindulás
- gyakorlatiasság

A következő részben az anyanyelvi nevelés egyik fontos elemének, a mondóka műfaji meghatározását, szerkezeti felépítését szeretném bemutatni, amely a többi részben is meg fog jelenni.

4. A mondóka

4.1. A mondóka definíciója

A mondókának a játék fogalmához hasonlóan nincs pontosan meghatározva a definíciója, csak körül van írva, melyet többféleképpen fogalmaztak meg a néprajzi kutatók. Így találkozhatunk rövidebb, illetve hosszabb változatával is.

A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint: „*A mondóka gyermekekkel kapcsolatos ritmikus szöveg.*”¹¹ Lajos Árpád néprajzi megközelítése szerint, már nemcsak ritmikus, de dallamos, énekelt versike, melyek témája a gyermekek mindennapi életével kapcsolatos. Kodály Zoltán zenei megközelítése arra utal, hogy „*a mondóka a gyermekdal rendszerint dallamtalan oldalhajtsa.*”¹²

Borsai Ilona még ennél is tovább gondolta a mondóka fogalmát tanulmányai során: „*Olyan komplex műfajjal állunk szemben, amelyben a kisgyermek életének vagy a természet jelenségeinek különböző alkalmihoz kapcsolódó ritmikus szöveg, egy bizonyos mozdulat vagy mozdulatsor kíséretében, ütempáros szerkezetből alakuló, gazdag*

¹⁰ Molnár Csilla: A kisgyermekkori nevelés összetevői. [online] In: A kisgyermeknevelés módszertana: Szombathely: Kiadó: Nyugat-magyarországi Egyetem Regionális Pedagógiai szolgáltató és Kutató központ, 2015. [2023. 03. 01.] > URL: <https://www2.itworx.hu/cgi-bin/itworx/download.cgi?vid=606&uid=-1&dokid=403>

¹¹ Faragó József - Fábán Imre: Bihari gyermekmondókák. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1982. p. 13.

¹² Uo.: p.13.

formavilágú dallammotívumokkal, illetve deklamáló vagy dallamos hanglejtéssel hangzik fel."¹³ Mindegyik értelmezés szerint jól észrevehető, hogy a mondóka dallamvonalát a ritmikusság jellemzi. Kiemelném Borsai Ilona meghatározását, aki a mondóka komplexitását hangsúlyozta ki, felhívja a figyelmet a ritmikusság mellett eme műfaj gazdag formavilágú dallammotívumaira is.

Katona Krisztina már a gyereknevelést is megemlíti meghatározásában. A mondóka az első olyan műfaj, amellyel a gyermek először találkozik. Nemcsak a folklóralkotások során van meghatározó szerepe a mondókának, hanem a funkcióját tekintve a gyermeknevelés folyamán is, hiszen a gyermekek mindennapi tevékenysége kiegészíthető mondókákkal. A gyermekek tevékenységeit kísérő folklór elemek támogatják a gyermekek testi- szellemi fejlődését, élményt nyújtanak számára, hozzásegítik a társadalmi életbe, hagyományokba való belenevelődését.¹⁴

A mondóka az a jelenség, mely az embert végig kíséri élete során, kialakulása a nyelvhez köthető ritmikus ismétlés, élvezetes struktúra, örömalakzat.¹⁵

Ennek az élvezetes struktúrának a fennmaradását, mely a paraszti társadalomban szállt szájról-szájra és formálódott-csiszolódott, köszönhetjük néprajzi kutatóinknak. Kiemelném a népi gyermekjátékok gyűjtőit. Elsők között említeném dr. Kiss Áron nevét, aki a legelső gyűjteményt hozta létre 1891-ben, melyben az ölbéli gyermekjátékokon kívül a mondókákat és a népi gyermekjátékokat jegyezte le tájegységre, tematikára, funkcióra lebontva. Őt követték Szendrey Zsigmond, Kodály Zoltán nagyszalontai néprajzi gyűjtései, majd Borsai Ilona-Kovács Ágnes páros. Ők, a Magyar népigyermekjátékok és mondókák tanulmányozását vetették papírra. Az egyik leggazdagabb és legismertebb Faragó József és Fábíán Imre Bihari Gyermekmondókák című kötete.

A gyűjtők nemcsak szövegi funkció szerinti sorrendben, hanem tájegységekre lebontva a mondóka tematikájának megfelelően készítették, összesítették gyűjteményüket. A legaktívabb évek a gyűjtés szempontjából a II. világháborút követően, egészen az 1970-1980-as évekig. Talán a legutolsó gyűjtés Küllös Imola-Lakatos Dominika Népi mondókák című kisebb kötete, melyben funkció szerint találhatóak meg a gyermekdalok, köszöntőversikék. Ez csak pár név, amit megemlítettem, de nekik és társa-

¹³ Faragó József - Fábíán Imre: Bihari gyermekmondókák. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1982. p.13.

¹⁴ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest – Pécs: Dialóg Campus, 2015. p. 506.

¹⁵ Faragó József - Fábíán Imre: Bihari gyermekmondókák. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1982. p. 18.

iknak köszönhetjük, hogy fennmaradt és így megőrződött a magyar nép kultúrájából egy darab a jövő nemzedékének.

4.1.2. A mondóka műfaja

A mondóka egy olyan irodalmi műfaj, amely gyermekekkel foglalkozik, és gyermekköltészetben belül a gyermekfolklór csoportjába tartozik, de ide tartozik még a lírai játékdal és a dramatikus szövegek.¹⁶

Gyermekfolklór

Olyan jelenségek összessége, melyet a gyermekek alkotnak saját ismeretük szerint. Tartalmának legfőbb eleme a játék, mely szoros kapcsolatban áll a társadalmi életben a hagyományokhoz való nevelődéshez.¹⁷

Megkülönböztetjük még a gyermekdalokat, gyermekmeséket, gyermekjátékokat, melyek a gyermeknyelv és nevelés elemeit tartalmazzák. A gyermekfolklór kultúráként változik, attól függően, hogy az adott korban a lányokat és a fiúkat hogyan választja el egymástól, mikor kezdődik a felnőtté válás időszaka, meddig tekintik őket gyermeknek. A milyensége szorosan összefügg a nevelés struktúrájával, a parasztság életével, szokásaival.¹⁸

A gyermekmondóka nemcsak a felnőttfolklór felé ágazik, hanem a gyermekfolklórban belül a többi műfaj felé is, ilyen például a formula mese, mely rövid, egyszerű hangzása, nyelve jól meg van komponálva.¹⁹ Ide tartoznak még a mesemondókán kívül a „mesekezdő- egyszer volt, mesezáró- itt a vége formulák”, csalimesék, állathangok és a gyorsmondókák, melyeket a mese, játék, próza, vers határol a recitált és énekelte műfajok között is. Ezeket egyszerű dallam kíséri.²⁰

Faragó és Fábíán: „*Ha a népköltési műfajokat megszemélyesítenénk, akkor a gyermekmondóka valamilyen kis hamupipőke volna: míg méltán közismert és közkedvelt, rangos-neves bátyjai és nővérei, mint pl. a népmese vagy népballada, fényes királyúrfiként táltos paripákon vitézkednek vagy ragyogó királykisasszonyként hatlovas hintón*

¹⁶ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest – Pécs: Dialóg Campus, 2015. p. 506.

¹⁷ Ortutay Gyula: Magyar Néprajzi Lexikon. Második kötet F-Ka Budapest: Akadémiai Kiadó, 1979. p. 347.

¹⁸ Uo.: p. 347.

¹⁹ Faragó József - Fábíán Imre: Bihari gyermekmondókák. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1982. p. 14.

²⁰ Kovács Ágnes: Hol kezdődik a mese? In: Népi Kultúra- Népi Társadalom Ortutay Gyula Budapest: Akadémiai Kiadó 1980. p.487.

csodáltatják magukat, addig ő a maga gyermeki maszatosságával és egyszerű ruhácskájával a tűzhely hamujában vagy az út porában játszadozik.”²¹

Ha jól átgondoljuk ezt a megfogalmazást, valóban, a folklór „Hamupipőke” maradt, melyet a gyermekek a szubjektív gondolkodásuk szerint finomítottak, formáltak saját nyelvezetükre, mely állandóan alakult az évszázadok során. Az emberiség folklórja nélkülük jellegtelen lenne.²²

4.2. A mondóka szerkezete

4.2.1. Ritmus

Az a spontán módon, az ember által akaratlanul végzett ritmus, melynek nyelvi formája lehet a reprodukció (hang, szó-mondat, gondolat-ismétlés), ezek számos típusai „(duplikáció, figura etimologica, gradáció, halmozás, iteráció, kiazmus, paralelizmus, reduplikáció, refrén, rím, szinonima) ide vonatkozóan a rigmus.”²³

Mondókáink ritmusközpontúak minden elem e köré csoportosul, kapcsolódik. Ezek az elemek Matijevics Lajos meghatározásában:²⁴

Nyelvi jegyek

Ide a mondat értékű elemek tartoznak, melyek lehetnek kérdő-felelő és felszólító.

a) Hangzás

- azonos hangok: Mentem, mentem, ment ember, verebek, verebek veszekedtek
- alliteráció: földet füstöl
- szóismétlés: mekk, mekk, mekk, hüss, hüss
- szószakítás: Bíró lányá-nak-nak-nak

²¹ Faragó József - Fábíán Imre: Bihari gyermekmondókák. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1982. p. 5.

²² Uo.: p.5.

²³ Balázs Géza: A Bihari gyermekmondókák vallatása. [online] In: Magyar Nyelvőr 144. 2020. [2023. 02. 18.] > URL: <http://nyelvor.c3.hu/period/1442/144207.pdf>

²⁴ A mondókák jellegzetességei. [név n.] [online] 2019. [2023. 02. 18.] > URL: http://adattar.vmmi.org/fejezetek/520/19_a_mondokak_jellegzetessegei.pdf

Itt szeretném megjegyezni, hogy átvettem az oldalról a példák kivételével a nyelvi, tartalmi és a kölcsönzött jegyek megfogalmazását.

b) Betét

- hangutánzó szó: bimm-bamm
- ikerszó: csitt-csatt, kipp-kopp, dirr-durr
- játszi szóképzés: keringeli, (kerek, gömbölyű)
- kicsinyítő képzővel: falovacska, tejejske
- értelmén túli képzővel: ábele, bicegő
- tulajdonnév, ami furcsán hangzik: Bóbita, Fasuvasztó Péter

c) Megszólítás

- személyek: Gyere csak pajtikám!
- állatok: Katicabogárka röppenj el!
- tárgyak: Piros autó ipi-apacs!

Tartalmi jegyek

Ezek az elemek a mondóka szövegéből következtethetők ki. A hallgatóságot bevonva valamilyen cselekvésre szólítják fel a résztvevőkkel együtt. A tartalmi jegyek mozgással járnak és a nyelvi jegyekkel párosulnak. Előfordul, hogy ezek a jegyek olyan erőteljesek, hogy már átalakulnak népi játékba.²⁵

a) Alkalom

- Tánc: Fordulj ki!
- Kiolvasás: Te vagy a vén fogdoska!
- Tréfálkozás: Bodri kutya sétál, füle-farka szétáll.
- Játékos: Macska, macska mit fogtál? – egeret

b) Mozcás

Hintáztatás, guggolás, ugrálás, futás

Szokások: Fecskét látok, szeplőt hányok (lányok mosakodása)

²⁵ A mondókák jellegzetességei. [név n.] [online] 2019. [2023. 02. 18.] > URL: http://adattar.vmmi.org/fejezetek/520/19_a_mondokak_jellegzetessegei.pdf

Kölcsönzött jegyek

A mondókát egy idegen nyelvű mondókából, népköltészeti vagy műköltészeti alkotásból vette át a mondókás.²⁶

a) idegen nyelvből: Ám-tám, tebe-tó (szerb-horvát)

b) műköltészeti alkotásból: Gyí te Szürke, gyí te Fakó!

c) népköltészeti alkotásból: Egyszer egy erdőben, Egyszer volt, Egyszer egy időben (népmesék)

A mondókatípusokat ezek kombinációja adja meg, az elemek felhasználásával válik a szövege mondókává. A legjobban a hangzás, betét és a megszólítás kötődik a ritmushoz. Általában a mondóka e jegyek mindegyikéből épül fel.²⁷

A tartalmi jegyek leginkább mozgásra épülnek fel, lazább az elemek között a kapcsolat, nem úgy, mint a nyelvi jegyeknél. Mégis a hét jegy összekapcsolása elég gyakran jelenik meg a mondókában. Kölcsönzött jegyek előfordulása nem jellemző, gyakran keverednek nyelvi és tartalmi jegyekkel. Ezek a jegyek külön is és kombinálva is előjöhetnek a mondóka részeként. A mondóka szöveghosszúsága az elemek számától függ. A hosszabb mondókában ismétlődnek az elemek, a rövidebb mondóka egy elemből áll.

Például: ritmus + hangzás

ritmus + hangzás + betét

ritmus + hangzás + betét + megszólítás

*ritmus + hangzás + betét + alkalom + mozgás*²⁸

Általam választott mondóka elemzése:

Töröm, töröm a mákot, → ritmus + betét (szóismétlés)

sütők neked kalácsot. → ritmus + betét (megszólítás)

Ica tolla, motolla → ritmus + betét (ikerszó)

Neked adom ...! → ritmus + megszólítás (személy)

²⁶ A mondókák jellegzetességei. [név n.] [online] 2019. [2023. 02. 18.] > URL: http://adattar.vmmi.org/fejezetek/520/19_a_mondokak_jellegzetessegei.pdf

²⁷ Uo.

²⁸ Uo.

Példák: Dr. Kiss Áron: Magyar gyermekjáték-gyűjtemény Budapest: Nemzeti Örökség Kiadó, 1891.

Hadd nézzek kis tenyeredbe! → ritmus + megszólítás (személy)
 Kakukk, kakukk, mi van benne? → ritmus + hangzás (szóismétlés)
 Kerekecske, dombocska, → ritmus + betét (kicsinyítő képzés)
 Merre fut a nyulacska? → ritmus + betét, megszólítás (kicsinyítő képzés, állat)
 Erre, erre, zöld mezőre, + hangzás (szóismétlés)
 jó forrásra, legelőre, → ritmus
 itt megbúvik, itt elbúvik, + betét (ikerszó)
 Itt nem látja meg a kuvik, → ritmus
 kuvik, kuvik, vik, vik, vik! + hangzás (szóismétlés)

4.2.3. A mondókák jellegzetességei

Az előbbi résznél említettem a mondókák felépítő jegyeit, most szeretnék kitérni a jellegzetességeire is, melyek szintén a mondóka működését mutatják be. A mondókák jellegzetessége, hogy mindig valamilyen szándékhoz vagy konkrét alkalomhoz kapcsolódik, egyedi funkciója van. Ezek vonatkoznak a dajkarímekre és a világ történéseivel kapcsolatos mondókákra is.²⁹

Az egyik csoport mondókáinál a „*cél és szándék*”³⁰ jelenik meg, melyek lehetnek csitítók, höcögtetők, tornáztatók, kézfejsipegető, sétáltatók, hintáztatók stb.

A másik csoport a világ történéseivel, eseményeivel kapcsolatos mondókákat, valamilyen „*meghatározott alkalom*”³¹ hozza elő: például, ha esik az eső, megjelennek a gólyák, fecskék, tücsköt, csigát csalogatunk elő, sípot készítünk stb.

Ezek rendszerint formailag ritmikus, rímes versekben fordulnak elő, tartalmuk utal a hozzájuk kapcsolódó funkcióra, például tapsoltatáskor „*Tapsi, tapsi babának, vagy jár a baba, jár*”- jártatáskor. A népi mondókák szövegeiben a funkció áttételesen jelenik meg, az egyik, mikor a gyermekkel a felnőtt végezteti a mozdulatot, a felnőttek világában szokásos tevékenységet utánozva például a pogácsakészítést tapsoltatással, az ökölütögetéssel a máktörést, (töröm, töröm a mákot), a térden ugráltatást a lovagolással (hőc, hőc katona). Ez egy értelmes cselekménysor része, mely érzelmileg, értelmileg is gazdagítja a fizikai gyakorlást.³²

²⁹ Borsa Ilona: A magyar népi gyermekmondóka műfaji sajátosságai In: Népi Kultúra-Népi Társadalom XI-XII. kötet Ortutay Gyula Budapest: Akadémia Kiadó, 1980. p. 547.

³⁰ Uo.: p. 547.

³¹ Uo.: p. 547.

³² Uo.: p. 548.

Más esetekben a környezetükben élő állatok képe asszociálódik a gyermekek cselekedeteihez, amikor ezeket a mondókákat mondjuk: „*csip, csip, csóka*”- kézfejet csipkedünk, hajmosáskor- „*bari, bari a vásárra*” stb.³³

A természettel, mint állat és növényvilággal kapcsolatos mondókák a játék „*megszemélyesítéseként*” jelenik meg. A gyermekek egyenrangú társnak tekintik a tücsköt, gólyát, katicabogarat, esőt, napot, akivel a gondjait meg tudja osztani, kérdezni tud tőle, akinek az élete hasonló az övéhez, vagy a felnőttekéhez. Például: „*Kapsz tejet, vajat*” vagy „*Kertek alatt a kis bárány majd meg fagy*”. Ezek a mondókák számos archaikus elemet tartalmaznak, melyek a régi időkből, igézetekből, ráolvasásokból maradt meg.³⁴

A funkcióhoz rendszerint mozgás is hozzátartozik, mikor a nap felé tartják kezüket, vagy a szelet utánozva lengetik a kezüket, a fecskéköszöntőnél arcukat dörzsölik, kezükkel gombolyító mozdulatot végeznek, a madárrepülést utánozva pedig a kéz lengése fel-le irányban.³⁵

A mondókák gazdag motívumokkal rendelkeznek, melyekben megmutatkoznak a népi hagyományaink, kultúrvilágunk. Talán a legnépszerűbb és sokat emlegetett szövegmotívum a „gólyához” fűződik, ami nemcsak a gyermekjátékokban, de feltehetőleg már a kereszténység előtt is megjelent a magyar kultúrában. Nálunk a legismertebb:

„*Gólya, gólya, gilice,*

Mitől véres a lábad.

Török gyerek megvágta,

Magyar gyerek gyógyítja,

Síppal, dobbal, nádi hegedűvel.”

³³ Borsa Ilona: A magyar népi gyermekmondóka műfaji sajátosságai. In: Népi Kultúra-Népi Társadalom XI-XII. kötet Ortutay Gyula Budapest: Akadémia Kiadó, 1980. p. 548

³⁴ Uo.: p.548.

³⁵ Uo.: p. 548.

A gólya jelképezi a gyermekáldást is, a síp, a dob és a nádi hegedű pedig a sámánoknál a varázslás kelléke is lehetett. ³⁶Az eső varázslásnak is meg volt a maga módja, melynek esőhívogató igéi: „*Ess, eső, ess, holnap délig ess*”!³⁷

Szinte naponta énekeljük mozgással kísérve a „*Fecskét látok, szeplőt hányok, selymet gombolyítok*” Régen a fiatal lányoknak meg kellett mosdani, ha megjelentek az első fecskék és a szeplői eltűnnek, ha egész nyáron át megmossa az arcát.

Az „*Antanténusz*” kiolvasónk a legismertebb halandzsa szöveg, mely népi játékainkban is megjelenik többféle szövegváltozattal. Úgy gondolták, hogy a Sátánt akarták előidézni visszafelé mondott imádságokkal és az értelmetlen szavaknak, szövegeknek ugyanezt tulajdonítják.³⁸

Nálunk a legismertebb formája:

„*Antanténusz, szóraténusz,*

Szóraka, tiki-taka, ala, bala, bim, bambusz.”

A mondóka és népijátékok gyűjteményeiben még számos hasonló a néphiedelemmel kapcsolatos szövegű mondókákat találhatunk, de fellelhetők párválasztásról szóló szövegmotívumok is. Ezek a motívumok eredeti szövegükkel vagy torzulásokkal szálltak tovább szájról-szájra, a népi játékokban és az ősi magyar hitvilág elemeivel együtt fennmaradtak, és élnek tovább korunk emlékeiként.

5. Az anyanyelvi nevelés fejlesztő hatása

Nemcsak a tanulásnak, de az olvasásnak is az alapja az adott élet korszakának megfelelő produktivitás. Ezen belül is a beszédészlelési és a beszédmegértés, valamint az ezekhez kapcsolódó részfolyamatok megfelelő működése. Az anyanyelv bármely területének a fejlesztése kisgyermekkorban a leghatékonyabb, ezért ebben a részben kitérnék a részműködések bemutatására is.³⁹

³⁶ Kereszténység előtti hiedelemmotívumok a magyar népi mondókákban. [név n.] [online] [évsz. n.] [2023. 04. 03.] >URL: <http://real.mtak.hu/32083/1/Kereszt%C3%A9nys%C3%A9g%20el%C5%91tti%20hiedelemmot%C3%ADvumok%20a%20magyar%20n%C3%A9pi%20mond%C3%B3k%C3%A1kban.pdf>

³⁷ Dömötör Tekla: A magyar nép hiedelemvilága. Corvina Kiadó, Budapest, 1981. p. 201.

³⁸ Kereszténység előtti hiedelemmotívumok a magyar népi mondókákban. [név n.] [online] [évsz. n.] [2023. 04. 03.]>URL: <http://real.mtak.hu/32083/1/Kereszt%C3%A9nys%C3%A9g%20el%C5%91tti%20hiedelemmot%C3%ADvumok%20a%20magyar%20n%C3%A9pi%20mond%C3%B3k%C3%A1kban.pdf>

³⁹ Gósy Mária: A beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztése. Budapest: Nikol GMK, 1994. p. 7.

Hallási figyelem

A beszédfeldolgozás legelső szintje a hallás, amit majd a beszédészlelés és a beszédmegértés fog követni a felismerés szintjein. A hallás az a folyamat, amely a környezetünk akusztikai ingereit dolgozza fel. Meghatározza irányukat és továbbítja az agy megfelelő központjába. A hang vezetésére a dobhártyának jutott kiemelkedő szerep. A hangfrekvenciák közül a mélyebbet jól vezeti, a magasabbakat kevésbé. Az emberi fül minden tiszta hangot külön-külön érzékel, a periodikus rezgéseket szétbontja egész soros szinuszos rezgéssé és a megfelelő sorozatot érzékeli hangként. Hallószervünk nemcsak a hang irányát, hanem annak magasságát és az erejét is képes érzékelni. A magzat is hall, az anyaméhben és a 3. negyedévben már reagál az erős hangingerre. A kisgyermekre a magasabb hangok vannak jobban hatással, de kutatások kimutatták, hogy a nőknek jobb a hangmagasság-megkülönböztető képességük.⁴⁰

Ha a hallásészlelésben probléma keletkezik, az kihat a beszédfejlődésre is. (Később az írás, olvasás.)

Fejlesztő mondókák lehetnek: állathangok, járművek, testzajok, tárgyi zajok, többféle hangeffektus megfigyelése stb.⁴¹

Például:

„Mit varrsz, mit varrsz?

Papucsot-csot, papucsot-csot,

Kiknek, Kiknek?

Uraknak-nak- uraknak-nak!”

„Poros úton kocsi zörög,

a kereke gyorsan pörög.

Sári néni vezeti,

aki látja neveti.”

Beszédhang-differenciálás

A beszédhang-differenciálás a fonetikai és a fonológiai szinttel áll kapcsolatban. Vizsgálatokkal kimutatták, hogy könnyebb a beszédhangokat megkülönböztetni, mint azonosítani. Az óvodás korú gyermekekre jellemző, hogy megtudják különböztetni a hangokat, például a kuka- k és a kutya- ty betűs szó. Azonban a megkülönböztetés jelentésbeli különbsége alapján döntenek.⁴² A bölcsődéskorú gyermekeknél még nem jellemző, hogy tisztán kimondják a megfelelő hangazonosítással a szavakat, ők még gyakran keverik azokat, például: kuta-kutya.

Fejlesztés mondókával:

⁴⁰ Gósy Mária: Pszicholingvisztika. Budapest: Osiris Kiadó, 2005. p. 151.

⁴¹ Murayné Szy Éva: Játékos beszédnevelés. Budapest: Múzsák Közművelődési Kiadó, 1985.p. 15.

⁴² A beszédhangok differenciálása-dr. Scheiner Júlia [online] 2019. [2023. 03. 26.] > URL: <http://schneideroktatás.hu/a-beszédhangok-differenciálása/>

L-J-R differenciálás gyakorlása

„*Fejünk felett repülő száll,
a motorja berregve jár,
berreg-börrög, berreg-börrög,
ahogy fejünk felett röpköd.*”

Z-D differenciálás gyakorlása

„*Húzzad, húzzad magadat,
én is húzom magamat.
Vigyázz, ne húzd magadat,
ne húzd meg a hajamat.*”⁴³

Ritmusérzékelés

Az adott nyelvre vonatkozó időzítési viszonyok pontos azonosítását jelenti. Ritmuszavarról akkor beszélünk, ha a kiejtett szavak hangjainak, illetve szótagjainak az egymáshoz viszonyított időtartama, vagy a hangsúlyos viszonyok végrehajtása nem megfelelő.⁴⁴

A ritmusok megismétlésének képessége kétéves korra tehető. Ekkor már egyenletes mozgást is képesek produkálni, de még csak rövid ideig tudják szinkronban tartani. Hároméves korukban a gyermekek már alkalmazzák a negyed és nyolcad értékű ritmusokat.⁴⁵

Mondóka

ti-ti ti-ti ti-ti tá
„*Ke-re-kecske gombocska, lassan*

ti-ti ti-ti ti-ti-tá
itt sza-lad a nyulacska!” gyorsan (csikizés)

Artikulációs fejlődés

Az artikulációs fonetika a beszédképzés, a zöngképzés és a kiejtés sajátosságaival, a kimondott szavak, mondatok, szövegek képzése a feladata. A hangzást meghatározó tényezők, a magán és mássalhangzók aránya, az adott nyelv beszédhangjainak száma, valamint a hangsorépítési jellegzetességek. A beszédhangok képzési konfigurációját meghatározza a tüdő működése, a hangszalagok működése, az üregrendszerek sajátosságai, a nyelv mozgása, az ajkak működése és a képzési tartam.⁴⁶ Minden egyes hang-

⁴³ Murayné Szy Éva: Játékos beszédnevelés. Budapest: Múzsák Közművelődési Kiadó, 1985.p. 67.

⁴⁴ Gósy Mária: Pszicholingvisztika. Budapest: Osiris kiadó, 2005. p. 164.

⁴⁵ Csongrádi Beatrix- Asztalos Kata: A zenei képességek fejlettsége 3-6 éves korban [online] 2017. [2023. 04. 03.] > URL: https://www.parlando.hu/2017/2017-4/Csongradi_Beatrice-Asztalos_Kata.pdf

⁴⁶ Gósy Mária: Pszicholingvisztika. Budapest: Osiris Kiadó, 2005. p. 53

képzésekor másképp artikulálunk, tehát a helyes artikulációs mozgás segíti elő a jól képzett hang dominanciáját.

A bölcsődében többször észrevettem, hogy a csecsemők nézik az arcomat, mikor beszélek, akkor is, ha nem nekik szól a kommunikációm. Legjobban étkezéskor figyelhető meg, mikor etetem őket.

A gyakorlatokat a beszédhangképzés szempontjából külön területre osztjuk, mint ajak, áll, nyelv és lágyíny gyakorlatokra.⁴⁷

Ezek lehetnek például:

„Trapp, trapp, trapp

lovam tappolgat.

Hegyen, völgyön, alagúton,

nem tévedünk el az úton,

trapp, trapp, trapp.”

„Ica-rica kukorica,

itt a cica, ott a kutya,

uccu rajta, hapci cica,

föl a fára, itt a kutya.”

A szókincs fejlődése, gyarapítása

A gyermek szókincse a produkciót megelőzően az észlelés-megértés működése folyamata során alakul ki. Természetesnek mondható, hogy növekedő tendenciát mutat, ha már a gyermek legalább 100 szót megtanult. A szókincs nemcsak fogalom vagy jelentés, hanem a hangkapcsolódások memorizálását is jelenti. A gyermekek szókincse egyedi, mégis sok hasonlóságot mutat. Különbség csak a mennyiségben, a minőségben valósul meg. A szakirodalmi kutatások szerint 1,5 éves korig a gyermekek szóelsajátítása lassú, viszont innentől kezdve gyorsan növekszik. Ez a szituatív beszéd szakasza, akkor még csak egyszótagos szavakat mond a gyermek, amit legtöbb esetben az anya ért meg. A kontaktusos beszéd megjelenésekor már több szókapcsolatot (általában két szavas) használ a gyermek, bár itt is nagy különbség mutatkozik a kutatások alapján. A tendencia szerint kétéves korra 30-400 és 3 éves korra már 150-1000 szóval bővül a szókincsük. Ebben a korban nagyon szeretik a mondókákat, verseket, játékokat is gyakran kíséri beszéd.⁴⁸

⁴⁷ Gósy Mária: Pszicholingvisztika. Budapest: Osiris Kiadó, 2005. p. 53.

⁴⁸ Uo.: p. 287.

A sikeres beszédprodukciónak összetevői:⁴⁹

- tiszta kiejtés,
- saját szerveinken belüli tájékozódás,
- hangok differenciálása,
- helyes beszédlevegzés, artikuláció
- fonémák megfelelő időtartalommal és hangerővel való képzése

5.1. Mikortól kezdjük el az irodalmi nevelést?

Erre a kérdésre talán az lenne a legegyszerűbb válasz, hogy a gyermek születése előtt kilenc hónappal, mint ahogy Kodály Zoltán is válaszolta, a zenei nevelést illetően feltett kérdésre.⁵⁰

Az emberi élet folytonossága a fogamzással az anyaméhben kezdődik, bár egyre több tény azt bizonyítja, hogy már legalább két generációval előbb nyernek alapozást az ember életének gazdag, értékes tartalmi elemei. A gyermek a méhbeli élete során nem csak átél és tapasztal, de tanul is, mely lehetővé teszi számára az alkalmazkodást a rá váró, még ismeretlen körülményekhez és a túléléshez is. A magzatot információk sokasága éri, melyek emléknymokká válnak a fogantatás és a születés közti időszakban, ezeket ösztönösen tárolja és majd hasznára válnak a születés utáni időszakban is. A vizsgálatok kimutatták, hogy a harmadik héttől megindul a magzat szív és agy kialakulása, az idegrendszer fejlődése. Már a hatodik héten elkezd mozogni a baba, amit az anya csak a negyedik hónap táján fog érzékelni. A nyolcadik héten a szem, a fül, valamint a száj alakul ki, bár még kezdetleges formában. A gyermek körülbelül a tizenötödik héten hallja az őt körülvevő hangokat, az anyja szívverését, gyomrának mozgását, a kívülről beszűrődő zajokat. Ekkor már érdemes beszélgetni vele, zenét hallgatni, amit majd a születése után meghálál, az ismert dallamokra, hangokra megnyugszik majd.⁵¹ Hatodik hónaptól megjelennek a pszichikum kialakulásának feltételei, elemi, látási, hallási reakciókra képes. Szemét kinyitja, erőteljes reakcióval válaszol ingerekre, mint a sötétség – világosság, ritmusváltozásokra, rezgésekre, hangok-

⁴⁹ Beszédeszlelés, beszédmegértés fejlesztése óvodáskorban. [online] [2023. 04. 06.] > URL: <https://pdfcoffee.com/a-beszedeszleles-es-megertes-gyakorlatai-pdf-free.html>

⁵⁰ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest – Pécs: Dialóg Campus, 2015. p. 494.

⁵¹ Mélykútiné Dietrich Helga: Zenei nevelés születés előtt és után. [online] In: ELTE - TOFK: Ének-Zene-Nevelés, Trezor kiadó, Bp. 2004. [2023. 03. 06.] > URL: <https://docplayer.hu/1034897-Zenei-nevelés-születés-előtt-es-után-melykutine-dietrich-helga.html>

ra, hő – nyomásváltozásokra mechanikusan reagál. Kutatások szerint a méhen belül hallgatott zene, vagy vers a születés után is megnyugtató hatású lesz, „emlékszik rá”. Ez igen érdekes, mert az anya pocakjában nagy az alapzaj a bélműködés miatt.⁵²

Vizsgálatok kimutatták, hogy a magzat már az anya méhében érzékeli az anya beszédének ritmusát, azt a lüktetést, mely az intonációt, vagyis a prozódíának olyan elemeit tartalmazza, melyek élményt nyújtanak majd a gyermeknek a mondóka vagy egy ritmikus gyermekvers hallatán. Ha gyakran alkalmaz ilyen alkotásokat a kismama, akkor nagy valószínűséggel a pocakjában lévő gyermekből mozgásos választ vált ki. Ezáltal egy olyan élményhez juttatjuk a születendő gyermeket, mely aktivitásra serkenti, későbbi viselkedését, személyiségét is nagyban befolyásolja. Nem utolsóként megemlítendő az anya és gyermek közt létrejövő legelső kommunikációs helyzet, kapcsolat. Tehát a fogantatástól kezdve így kerül egymással szimbiózisba anya és gyermeke. Ez az érzelmi viszonyulás nagyban meghatározza a fejlődő személyiség kialakulását a megszületés után, az affektív ösztönzés és az affektivitás nélkül a gyermek nem fejlődne. Fontos szerepet tölt be, a kisgyermek pszichikus funkciói körében, mely egészen az óvodáskor végéig elkíséri őket, ezért az irodalmi és esztétikai élmények meg tapasztalásában megmutatkozó dominanciája is vitathatatlan. A lelki jelenségek egy része öröklött kifejezőmódban, mint például a düh, harag, más részük interperszonálisan, azaz valamilyen társadalmi környezettel kapcsolatban jelenik meg. Az interperszonális viszony átélésében a felnőtt közvetítése által jutnak el a gyermekhez az élményt biztosító irodalmi alkotások. Eleinte a családi környezetben az édesanya, majd később a másodlagos (intézményes) közegen például bölcsőde, óvoda nevelőin, pedagógusain keresztül.⁵³

Az első irodalmi élmények alapja akusztikai jellegű a kisgyermek számára, melyet meghatároz a mondókákat, gyermekverset, majd a mesét mondó személy hangszíne, dallamossága, ritmizálása. Az érzelmet kezdetben az érzékszervi ingerek váltják ki, a műre való ráhangolódást, melyek a hang, a tapintás, a látás által érzékelt gesztusrendszer, a másik személy közelsége.⁵⁴

⁵² József István: Fejlődépszichológia nevelőknek. Kaposvár: Dávid Kiadó, 2012. p. 56.

⁵³ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest – Pécs: Dialóg Campus, 2015. p. 494.

⁵⁴ Uo.: p. 495.

5.2. Személyiség és kognitív fejlesztő hatása

A koragyermekkorban, főként a lírai alkotások és azok továbbításával érzelmileg kialakult helyzetek intenzíven járulnak hozzá a kisgyermek személyiségének alakulásához, fejlődéséhez, sokféle képesség, készség kialakításában van jelentős szerepük.⁵⁵

Zimbardo szerint: a személyiség mindannyiunkat egyedivé tesz a másiktól, vagyis a „*motivációk, emóciók és percepciók*” eleve meglévő tudásunk, majd az önmagunk, a világ megismerését, megértését segítő tanult sémák keveréke. Azon tulajdonságaink összessége, melyek olyanná tesznek minket, amik vagyunk. Ezek bevésődnek a fejlődési szintünkbe, a kultúránk és társas kapcsolataink teremtette társas környezetbe.⁵⁶

Allport úgy gondolta, hogy a személyiség egy rendszer, mely az adott személyre jellemző viselkedést, gondolkodást határozza meg.⁵⁷

A személyiség öröklött és tanult összetevőkből áll. A velünk született adottságok a génjeinkben vannak, amit a szüleinktől öröklöttünk, majd az első öt év folyamán alakul tovább a fejlődés és a szociális tanulás hatására. A személyiségünk öt éves kor után folyamatosan alakul az évek során, de a legmeghatározóbb az első öt év, utána már nehezebben változik. Freud úgy gondolta, hogy a „*gyermek lelke egyáltalán nem üres, és már eleve ösztönökkel jön a világra, melyet a megfelelő támogatás segítségével tud igazán kibontakoztatni.*”⁵⁸ Ez az időszak azért fontos a gyermek számára, mert ekkor alakulnak ki a szokásai, reflexei, melyeket tovább visz az életkor előrehaladásával. A társaskapcsolatát is ezek az élmények fogják nagyban meghatározni. A velünk született adottságainkat pozitív és negatív irányba lehet tovább terelni a nevelés során.⁵⁹

A személyiség és a kognitív fejlődés alapja az érzelmek megtapasztalása, megismerése. A kiválasztott és előadott irodalmi élmények ezeknek a megtapasztalását segítik, általuk az érzések sorát keltik életre: derűt, örömet, boldogságot, lelkesedést, csodálkozást. A gyermek eleinte ezeket a pozitív érzelmeket igényli, csak később fog a negatív élményekről tudomást venni. A hangsúly az érzelmi nevelésnél, hogy képesek legyünk új érzelmeket kiváltani, kialakítani a gyermekben az irodalmi alkotások által és már a bennük lévőket elmélyíteni. A cél elérése érdekében több irányból érkező megerősítésre van szükség. A gyermekek figyelmét ráirányítjuk az irodalmi alkotásokra,

⁵⁵ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest – Pécs: Dialóg Campus, 2015. p. 495.

⁵⁶ Zimbardo, Philip: Pszichológia mindenkinek. Open Books, 2022. p. 82.

⁵⁷ Vida Ágnes: Babapszichológia. Budapest: Kuleslyukkiadó, 2011. p. 47.

⁵⁸ Idézi: Uo.: p. 48.

⁵⁹ Uo.: p. 50.

mint például a mondóka, melyek hallgatása közben a gyermekben érzékeny pozitív érzelmi, esztétikai reagálás készség alakul ki.⁶⁰

Eleinte a lírai, majd a prózai művek járulnak hozzá, hatásukra kialakulnak az esztétikai, erkölcsi, intellektuális érzelmek a gyermekben. Fontos szerepe van a gyermek emlékezetének fejlődésében, leginkább tartóssága és a felidézés képességének lokalizálásában. A tárolt emlékképek, szövegstruktúrák, ritmikai elemek különböző hatásokra felidéződnek, mely azt eredményezi, hogy az összegyűjtött emlékanyag később újra felszínre tör.⁶¹

5.3. Fantázia

A fantázia működésének megindulásához a mondókázó személy is hozzájárul a mű szemléletességével, testi közelségével és az adott szituáció által biztosított élményének közvetítésével. Az előadó személynek is át kell éreznie a mű hangulatát, képesnek kell lennie a befogadására és megragadására. Döntő szerepet játszik a befogadó személy számára az előadó beszéd és előadástechnikai eszközeinek megfelelő alkalmazása, melynek segítségével láthatóvá válnak a vers költői képei, a mese cselekményei. A képzelőerő fejlődéséhez nagyban hozzájárul a lírai művekben előforduló szóképek is. Ilyenek a metafora, megszemélyesítés, szimbólum, metonímia, „*feszültséget keltő emlékképeket, képzeteket mozgósít, asszociációkat társít*”.⁶² A fantázia megindulásában a mondókás könyveknek, képes – könyveknek is nagy szerepe van.

Pozitív hatást gyakorol a gyermekre, ha látjuk, hogy visszajátssa az egyes lírai alkotásokat, jelen esetben a mondóka formai sajátosságait, mint ritmus, esetleg a szövegen változtatva, azonos vagy más szituációkban.⁶³ A csoporton belül is tapasztaltam, hogy a szabad játéktevékenység közben is mondókáztak, énekeltek a gyermekek. Némelyik nagyon fogékony ezekre a dolgokra, elsajátításukra és már önállóan is elő tudja adni a saját maga által előidézett szöveggel, mozdulatokkal.

⁶⁰ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest – Pécs: Dialóg Campus, 2015. p. 496.

⁶¹ Uo.: p. 496.

⁶² Uo.: p. 497.

⁶³ Uo.: p. 497.

5.4. Figyelem fejlesztő hatása

A mondókának a figyelemfejlesztésben is meghatározó szerepe van. Az előadott mű ritmusára, szavainak csengésére, dallamára, mozgással is kiegészített cselekvésre szinte azonnal érdeklődve felfigyelnek a gyermekek, akár még az adott tevékenységüket is abbahagyva. A figyelem eleinte rövid ideig tart, de az attól is függ, hogy milyen terjedelmű alkotást választottunk. Figyelembe kell venni a gyermek életkorát, pillanatnyi hangulatát, és a helyes bemutatás módszerét. Kezdetben a hangsúly, a non – verbális kommunikációra esik. A mondókát közvetítő személy artikulációjának, és „*paralingvisztikai sajátosságainak*”, nem utolsó sorban a mimikának, gesztusnak van döntő szerepe.⁶⁴

A figyelem nem csak az előadóra, hanem az elhangzott szövegre is kiterjed: „*szavak, képek, ingerhatásai analitikus - szintetikus tevékenységre készítetik a gyermeket. A szereplők, helyzetek, cselekmény mozzanatok elősegítik az összehasonlítás képességének fejlődését, gyakoroltatják a gyermeket az absztrahálásban, összefüggéseket láttatnak meg vele, általánosításokhoz vezetnek el*”.⁶⁵

6. Beszédfejlődés

A bölcsődei nevelés során észrevehetően elmaradást tapasztalok a beszédészlelés, de leginkább a beszédprodukción terén. Ezért ebben a részben bővebben kifejtem a kisgyermekkorú beszédfejlődés folyamatát.

„*A nyelv szimbolikus jellege abban rejlik, hogy hangok és azok kombinációi segítségével hoz létre egy jelentést.*”⁶⁶

Legfőbb sajátossága, hogy „*digitális*” jellegűek, vagyis értelmileg teljesen függetlenek attól a tárgytól, amit jeleznek. A nyelvelsajátítás a gyermek számára komplex folyamat, melyben a beszédértés és beszédprodukción képességének a megtanulása a cél.⁶⁷

A nyelv elsajátítása a szenzitív periódusban történik (1-3 év), és a gyermek csak akkor tanul meg beszélni, ha hallja az emberi hangokat maga körül, a vizuális kom-

⁶⁴ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest – Pécs: Dialóg Campus, 2015. p. 498.

⁶⁵ Uo.: p. 498.

⁶⁶ Vajda Zsuzsanna: A gyermek pszichológiai fejlődése. Budapest: Helikon Kiadó, 1999. p. 70

⁶⁷ Uo.: p. 70.

munikáció a gyermek felé irányul. Nélkülözhetetlen feltételek az aktív beszélő környezet, az emlékezet, az ép látó-, halló- és a mozgató központ, a beszédmegértő képesség, a hangképző szervek épsége és a gyermek utánzási vágya. A nyelvi képességek elsajátítása mindkét agyféltekéhez köthető. A jobb agyfélteke az érzelmekkel és nem a szavakkal történő kifejezőmódban vállal főbb szerepet, míg a bal a szavak kimondásáért és az artikulációért, mint a mozgás, érzékelés és az érzelmi nyelv kialakulásáért. Ez az út vezet a folyamatos beszédképesség kialakulásához. Alan Schore „*zsonglőrmutatványhoz*” hasonlítja a két agyfélteke működését, mivel hol az egyik, hol a másik fejlődik jobban, így kiegészítve egymást. De a nyelvi képességek fejlődéséhez, a beszédhez nem elég csak az egyik agyfélteke, mindkettőnek potenciális fejlettséggel kell rendelkeznie.⁶⁸

A gyermek már a születése után képes kommunikálni a környezetével. Hangulatait, érzéseit, vágyait síró hangok, gagyogás és gesztusok útján fejezi ki. A 2-3. hónapban a gügyögés jelenik meg, melyben az összes létező nyelv hangjait (több, mint 200) érinti. A 3-4. hónapban a hangzó beszéd sajátosságai, azaz hangsúly, hanglejtés, hangszín, a mozgásos kommunikáció- tekintet. A 4-5. hónapban már csak a saját nyelve hangjaira csökken. A gyermek eleinte szűk környezetével, az anyával és az apával kommunikál a hangok segítségével, amely egyfajta „*funkciójáték*” a hangképzéssel, melyet „*funkcióöröm*” kísér. A hatodik hónapban kezdetét veszi a beszéd megértése, mikor az érzelmeket képes megkülönböztetni a hanghordozás által. A beszélő kedves szavaira örömmel reagál, míg a dorgáló, erősebb (erőteljesebb) hanghordozású szavaktól megijed. A szavak tartalmi részét még nem érti, csak az adott helyzetet érti meg, mely a beszéd egyik összetevője.⁶⁹

A 12-18 hónapos gyermekek „*blabláiban*” a ritmus reprodukív, motivikusan ismételtetik a kitalált hangcsoportokat. Az ének - beszédhangok elkülönülnek egymástól, a hangmagasságok tisztábban kivehetőek. Változatosabban jelennek meg a hangzók is: „*dej-dej-dej, aitéé, ejádedéde, maétede, addá*”. Ekkor már előtűnnek a felnőtt beszéd komponensei. A gyermek száját ütögeti kezével, játszik magán, miközben a torokhangokat aritmikusan szólaltatja meg.⁷⁰ Az első szavak 10-13 hónapos kortól jelennek meg, bár úgy tapasztalom, hogy ez igen ritka, már nagyon kitolódott nemcsak a beszéd, de az első szavak megjelenése is. Ezek a szavak valamilyen gyakori személy-

⁶⁸ Idézi: Sally Goddard Blythe: A kiegyensúlyozott gyermek. Budapest: Medicina Könyvkiadó Zrt., 2009. p. 123.

⁶⁹ József István: Fejlődépszichológia nevelőknek. Kaposvár: Dávid Kiadó, 2012. p. 73.

⁷⁰ Forrai Katalin: Ének a bölcsődében. Debrecen: Móra Könyvkiadó, 2017. p. 41.

re, tárgyra, esetleg cselekvésre irányulnak, könnyen kiejthetők. Lassan fejlődik a szókincs, 1,5 éves korra akár 8-15 szóval is rendelkeznek a gyermekek, de ennek a sokszorosát is képesek megérteni.⁷¹

Nagy jelentősége van a gyermekeket körülvevő szociális környezetnek, ez által a hangcsoportok egy részét át tudja venni, meg tudja tanulni. Eleinte csak egyszavas mondatokat mond, melyeket utánzással sajátít el.⁷²

6.1. A beszédfejlődés szakaszai

Szituatív beszéd: a szavak jelentését szituációk határozzák meg, helyzethez és nem tárgyhoz kötött. A gyermek által használt szónak több jelentése lehet. „A szavak használata gyakran túlgeneralizált (mindenre alkalmazza), vagy túldiszkriminált (egy bizonyos dologra alkalmazza).”⁷³

Kontextusos beszéd: logikai összefüggésben történő beszéd. A gyermek beszédével kapcsolatban környezete nagyobb igényeket vár el, fő formája a dialógus.

Távirati stílus: 1,5 éves korban, mikor már a gyermek két szavas mondatokat képes használni, melyekben alany, állítmány jelenik meg, cselekvésbe ágyazva. Ebben az időszakban az értelmi szintje is fejlődik a gyermeknek, az egyszerű utasításokat már megérti. Ebben a korban örömmel hallgatja a mondókákat, verseket, amik kiválóan alkalmasak az anyanyelv és az artikuláció elsajátítására. Játékát gyakran kíséri beszéddel. (Piaget -> egocentrikus beszéd) A gyermeknek elvileg hétéves korára gyorsabban megindul a fejlődése, a szókincsük hossza már 5-10x- ére is megnő.⁷⁴

Absztrakt beszéd: felgyorsulás miatt a 2- 2,5 éves korban mutatkozik meg leginkább. A gyermekek képesek megértetni magukat és megérteni környezetüket. Ez arra utal, hogy rendelkeznek azzal a szókinccsel, beszédkészséggel, amely ezt lehetővé teszi számukra. A fő feladata a szociális kapcsolatteremtés. „Miért?” korszaknak is nevezzük. Ekkor már magas a gyermek szociális- érzelmi funkciója, nemcsak a tárgyak felé irányul az érdeklődése. Fontos, hogy mindig válaszoljunk a gyermek kérdéseire, hiszen az az alapja, hogy ismeretet szerezzen a világról, nem utolsó szempont a szülő-gyermek kapcsolat sem (ugyan is, ha nem válaszolunk, akkor ez megromlik). Nagyban függ a verbális intelligencia (VQ), hogy mennyire támogatja a szülő a gyermek szó-

⁷¹ József István: Fejlődépszichológia nevelőknek. Kaposvár: Dávid Kiadó, 2012. p. 73.

⁷² Uo.: p. 73.

⁷³ Uo.: p. 73.

⁷⁴ Uo.: p. 74.

kincsgyarapodásában, a beszéd fejlődésében. Milyen nyelvi kódrendszerrel kommunikálnak a környezet tagjai, Bernstein amerikai kutató nevéhez fűződik a „*kidolgozott és korlátozott kód*.”⁷⁵ Úgy gondolta, hogy a kidolgozott mód a magasabb társadalmi osztályokban élők nyelvi kifejezései kiterjedt tartományából választanak, mikor gyermekükkel kommunikálnak, az által a gyermek szókinése gazdagabb, jól variálható lesz, így magasabb verbális intelligenciával fog rendelkezni. A korlátozott kód a társadalom alsóbb rétegeire vonatkozik, akik egyszerűbb kommunikációt alkalmaznak. Több a sztereotip nyelvi fordulat, rövid felszólítások és kérdések jellemzik. Ezek a gyermekek később az óvodai, iskolai nevelés-oktatás folyamán hátrányt szenvednek.⁷⁶

6.2. A kisgyermekkor beszéd jellegzetességei

- Helyzetiek - ezek a kijelentések egy-egy élményhez kötődnek
- Indulati - mivel nem ismeri a fokozás nyelvtani típusait, ezért a dolgok fontosságát nem nyelvileg, hanem indulatokkal fejezi ki (pl. sír, kiabál)
- Ragozatlan szavakból állnak mondatai – egy vagy kéttagú szó, a hosszabbakat lerövidíti (pl. nyűgös- nyü)
- Általánosítja a megtanult szavakat, melyeket korábban egy tárgyhöz kötött, most mindent azzal a szóval jelöl (pl. minden madár kakas)
- Önkényes jelentésadás – minden szónak értelmet ad, nincsenek számára értelmetlen szavak (pl. földrajz- földre rajzol)⁷⁷

7. Mit fejleszt a mondóka?

A mondókázás, zenei nevelés, verselés, képeskönyv- nézegetés, mesélés nagy hatással van a kisgyermek érzelmi értelmi, szociális fejlődésére. Segíti a gondolkodás, beszéd, emlékezet-képzlet innovációját. Tudása, ismerete gyarapszik, könnyebben eligazodik a világ szövevényes viszonyrendszerében úgy, hogy közben egyre nyitottabbá válik az új dolgok felé, személyisége pozitív irányban fejlődik az emberi kapcsolatok és az élet történései között.⁷⁸

⁷⁵ József István: Fejlődépszichológia nevelőknek. Kaposvár: Dávid Kiadó, 2012 p. 74.

⁷⁶ Uo.: p. 74.

⁷⁷ Uo.: p.74.

⁷⁸ Círóka, Maróka (szöveggyűjtemény). Szombathely: Kiadó: Nyugat- dunántúli Regionális Módszertani Bölcsőde, 2005. p. 6.

A mondóka szerepe a beszédfejlődésben

Csecsemőkorban még elsősorban a „percepciónak” van nagyobb szerepe a kommunikációs folyamatban, azon belül is a beszédészlelésnek jut nagyobb hangsúly.⁷⁹

A társadalmi—környezeti tényezőnek nagy szerepe van az anyanyelv elsajátításában, először az anya-gyermek kommunikációjában, majd a helyettesítő személy-gyermek közötti kommunikációban, később a dajkanyelvi szavak, kifejezések használata mellett, a mondókák, gyermekversek gyakorlása, ismételtetése segíti. A mondókázás, verselés során verbális és non-verbális csatornán keresztül áramlanak az információk, melyek nem csak a gyermek nyelvi-kommunikációs folyamatában, hanem a percepció (észlelés) és a produkció alakulását is befolyásolja.⁸⁰

Másfél-két éves korára a gyermeknek gyakran a mondóka, a verselésnek és más együtttható tényezőknek köszönhetően az értelmi képességei egyre jobban kibontakoznak, beszédszervei egyre jobban funkcionálnak. Ennek következtében később megjelennek a mondókaszöveget helyettesítő szótagok, szavak, szóelemek, amelyekből egy idő után a teljes mondóka, vers alakul ki. Fontos szerepet játszik a nyelv elsajátításában az utánzási készség, mely nélkül a gyermekek nem tudnák megtanulni a mondat-szerkezeteket (spontán nem lehet elsajátítani). A mondóka ismételtetése pozitívan hat a kisgyermekek nyelvi-kommunikációs fejlődésére, mind fonológiai, grammatikai, szemantikai, pragmatikai szempontból.⁸¹A következőkben ezeket a kommunikációs fejlődéseket fogom bemutatni.

Fonológiai fejlődés

A fonológiai fejlődés alatt értjük a beszédhangok észlelését, érzékelését, a különbségek felismerését, beszédhangok képzését, beszédhangjainak produkálását. Azoknak a szabályoknak az elsajátítását, melyek a nyelv hangjainak helyes használatát nyújtják. A szabályok „*implicit*” módon való elsajátításához a nyelvünk jellegzetes vonásait megformáló mondókák, gyermekversek is többnyire hozzájárulnak. Nemcsak a beszédhangok képzését, hanem ezek kapcsolódási szabályait is segíti elsajátítani. A helyes hangsorok mintázatát is meghatározza, ám tartalmazhatnak olyan szavakat is me-

⁷⁹ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest – Pécs: Dialóg Campus, 2015. p. 498.

⁸⁰ Uo.: p. 499.

⁸¹ Uo.: p. 500.

lyek megfelelnek a magyar nyelv fonetikai szabályainak, de mégsem léteznek. Pl.: Ekeke, pekeke, cukota, pé stb.⁸²

A kisgyermek megtanulja a kiejtésben való hangkapcsolatok alkalmazását is, mely a lírai műfajok, jelen esetben a mondóka közvetítésével járul hozzá. A felnőttek által ismételt mondókák szövegeiből érzékeli a helyes kiejtés technikáját, miközben implicit tudásának segítségével alkalmazza a hangok egymásra hatásának törvényszerűségeit: az összeolvadás, hasonulás, rövidülés, igazodás, hangkivetés. A szabályok közül a hangrendi illeszkedést is meg kell tanulniuk, mely a magyar nyelv egyik sajátossága. Ezen kívül a Hiátus törvényt is, nagy segítséget nyújtanak az irodalmi művek (két magánhangzó közé j-t ejtünk) Pl.: dió, tea⁸³

A mondókáknak és a versnek a szótagolásban is nagy szerepe van, mely szótagtípusok a világ minden nyelvvel összehasonlíthatók, elkülöníthetők. A szöveg ritmikus előadásának helyes bemutatásával.⁸⁴

Például.: *ki-csi-ko-csi, há-rom csa-csi, dő-cő-gő, dő-cő-gő,*
benne gye-rek, ki-csi, ke-rek, gö-cő-gő, gö-cő-gő.

Ás-pis ke-re-kes, u-ti fü-ves le-ve les,
bí-bo-la, bí-bo-la, pacs, pacs pacs!

Grammatikai fejlődés

A grammatikai nyelvfejlődés folyamata alatt azt értjük, hogy a gyermek hány morfémát tud alkalmazni egy nyelvi közlésen belül, milyen mértékben, pontosságban alkalmazza a mondatban lévő alkotóelemek közti kapcsolatokat, a nyelvtani eszközök használatával, hogyan tudja meghatározni a szavak mondatbeli szerepét. A nyelvtani szabályok rendszerét nemcsak a környezetből kapott minta alapján sajátítja el, hanem a mindennapi tevékenységeit kísérő mondókák, versek, nyelvi gyűjteményéből is.⁸⁵

Mintát kapnak a határozói viszony befejezésére. Pl.: völgyön, hegyen át; - az igei ragozás alakjaira pl.: fut, volnék, vagyok, jöjjenek stb. Még a t – tárgy ragjára is, pl.: eger-egeret vagy a mondóka szövegében: kanál-kanált (réce, ruca vadliba). Ezeknek a nyelvi szabályoknak az elsajátítása, megtanulása nem egyszerű, hanem egy hosszú fo-

⁸² Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest – Pécs: Dialóg Campus, 2015. p. 501.

⁸³ Uo.: p. 503.

⁸⁴ Uo.: p. 503.

⁸⁵ Uo.: p. 503.

lyamat.⁸⁶ Előfordul, hogy még az én 13 éves gyermekem sem jól ejti a szavakat. (Persze, őt már azért kijavítom a helyes szóhasználatra)

Szemantikai fejlődés

A szemantikai fejlődés életünk végéig elkísér, leginkább a szókincs gyarapodását, de a nyelvtani struktúrák jelentéseinek tudását is magában foglalja. Kisgyermekkorban a nyelvi fejlődés során a szókincs gyarapodás a legszembetűnőbb, melyhez a mondókák nagy mértékben hozzájárulnak. A szókészlet többféle elemeire is mintát kap:

- dajkanyelvi szavak: Egy kis dombon lecsücsülünk
- régies, népies kifejezések: Eltörött a korsó
- szófajok változataira: pl.: ige: Fáj a kutyámnak a lába
- rokon értelmű szavak, kifejezések: hóc, hóc katona; gyí te paci, gyí te ló, gyí te Ráró, hóhahó
- hangulatfestő, hangutánzó szó: Trapp, trapp, trapp, lovam trappolgat
- létező és kitalált tulajdonnév: Juli néni, Kati néni letye-petye stb.⁸⁷

Pragmatikai fejlődés

A pragmatikai fejlődés szempontjából a mindennapi kommunikációban használt párbeszéd-modellálás, mely a fejlődésben elmaradt gyermekek képességeinek javítására szolgál, illetve párbeszéd formájú mondókák, versek tartoznak ide.⁸⁸

Sarkady sándor: Gólyahír

-Mi szél hozott, kis futár?
-Nem szél hozott, napsugár.
-Kedves gazdád ki lehet?
-Fűnevelő kikelet.
-S mi a hó hír, aranyom?
-Sárgulhat a kalapom!
-Jó a hír, jó a hír,
Isten hozott gólyahír!

Szabó Lőrinc: Tavasz

„Mi az?” – kérdezte a Vén Rigó.
„Tavasz!” – felelt a Nap.
„Megjött?” – kérdezte Vén Rigó.
„Meg ám!” – felelt a Nap.
„Szeretsz?” – kérdezte Vén Rigó.
„Szeretlek!” – szólt a Nap.
„Akkor hát szép lesz a világ?”
„Még szebb és boldogabb!”

⁸⁶ Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest – Pécs: Dialóg Campus, 2015. p. 504.

⁸⁷ Uo.: p. 504.

⁸⁸ Uo.: p. 505.

A mozgásfejlődés

A kisgyermekkorban a beszédfejlődés mellett a mozgásfejlődésnek is igen nagy szerepe van. A mozgásfejlődés során a gyermek nemcsak a világról, de önmagáról is sokat tanul, tulajdonképpen megtanulja saját magát fejleszteni. Az előző részben már említést tettem az agyféltekék összedolgozásáról. A mozgásban leginkább a bal agyfélteke működése dominál. Az egyensúlyozás és a koordináció felelős szerve a kisagy (cerebellum), de nemrég felfedezték, hogy a tanulásban és a beszédben is döntő szerepet tölt be.⁸⁹

Szinte minden játékban segíthetjük a kéz, láb, törzs, száj és testmotorika beindításával a finommotorika koordinálását, a helyes ejtést, a próza, vers, mondóka, ének, szituációs beszéd gyakorlásával.⁹⁰ Mivel a mozgás szorosan összefügg a beszéddel, minél mozgékonyabb egy gyermek, annál hangosabban és többet hangicsál. Azonban a hangicsálás 10-12 hónapos korban egy időre leáll, mikor a gyermek a helyzetváltásával új dolgokat fedez fel. Az egyensúlytartása is nagy odafigyelést igényel, erre az izgalmas élményre koncentrálni, és ha már biztonságosabban lépked, a hangja is visszatér. A kisgyermeknevelőnek az a dolga ebben az időszakban, hogy minél több mozgással kísért mondókat mondjon, énekeljen, játékokat játszon a gyermekkel.⁹¹ A bölcsődében még a járni nem tudó csecsemőket az ölünkbe vesszük, úgy ringatjuk, emelgetjük őket a „*zsip, zsup kenderzsup*,” vagy a „*ring a hajó a Dunán*”- mondókák ritmusára. Egy éves kor körül a gyermekek mozgása összerendezettebb, próbálnak mindenre felkapaszkodni, felhúzzák magukat, de előfordulhat, hogy képesek egyedül megállni. Persze minden gyermek más-más ütemben fejlődik, ez függ az idegrendszerétől és a mozgásminta átvételétől is. Egy új mozgásforma megjelenésétől az idegrendszere is sokat fejlődik, javul a szem-kéz koordinációja. A mozgással együtt beindul a gyermek szellemi fejlődése is.⁹²

Fontosnak tartom, hogy egészséges gyermeknél a játék legyen a cél, miközben egyben fejlesztem is a gyermeket.

Csecsemőnél: eleinte a lábait forgatjuk jobbra-balra

„*öregapám szántogatott, szántogatott, szántogatott*”- egy határozott mozdulattal hasra fordítjuk a babát- „*és kifordította az ekét!*”

⁸⁹ Gordon Dryden és Dr. Jeanette Vos: A tanulás forradalma. Budapest: Bagolyvár Kiadó, 2004. p. 127.

⁹⁰ Murayné Szy Éva: Játékos beszédnevelés. Budapest: Bagolyvár Kiadó, 1987. p. 15.

⁹¹ Forrai Katalin: Ének a bölcsődében. Debrecen: Móra Könyvkiadó, 2017. p. 39.

⁹² Melicher Cili: Mozgásfejlesztés mondókákkal, énekekkel. [online] In: Babafalva.hu [évsz. n.] [2023. 03. 25.] > URL: <https://babafalva.hu/mozgasfejlesztes-enekekkel-zenevel-mondokak-gyerekeknek/>

vagy: lábait megfogva jobb-bal váltás- „*Jócsi bácsi fűrészel, dolgozik a fűrésszel*”
kezeit megfogva felhúzzuk, visszaengedjük- „*húzza, vonja, húzza, vonja, meg is csiklandozza!*”- *megcsikáljuk a gyermeket.*⁹³

Később, mikor már ül a gyermek, a höcögtető játékok, mondókák kerülnek előtérbe. Az egész test mozgatásával kapcsolatos játékok a nagymozgásokat fejlesztik, az ujjtornásztatós mondókák a finommozgás fejlesztéséhez kapcsolódnak. A nagyobb gyermekekkel már futkározunk is, melyet utánzással, ismétléssel sajátítanak el a tanulás folyamán, ezért roppant jelentős, hogy a felnőtt hogyan végzi ezeket a gyakorlatokat.⁹⁴

Nagymozgás például: „*Bimm, bamm, bimm, bamm, harangoznak délre, libapecsenyére!*”, ennél a gyakorlatnál a kezünket összekulcsoljuk és fentről lehajolunk, mintha húznánk a harangot. Törzsfordítás: „*Cini, cini muzsika*”, futás: „*Lassan jár a csigabiga, táskájában eleség*”- gyors-lassú tempóban gyakoroljuk.

Finommozgás: „*Gyülekeznek a felhők*”- ujjak mozgatása magastartásban,

„*esik az eső*”- zongorázás az asztalon

„*kopog a jég*”- kopogás az asztalon,

„*dörög az ég*”- dörömbölés ököllel,

„*villámlik*”- a karok felemelése

„*lecsap*”- asztalra csapunk, „*kisütött a nap!*”-karok széttárása.⁹⁵

A bölcsödében mindennap végzünk mozgásos tevékenységet a hozzájuk tartozó mondókákkal, énekekkel. A testrészek mozgatása mindig fentről lefelé halad. Például: „*fújja szél a fákat, ugráljunk, mint a verebek, ujjainkat mozgatjuk, egy-kettő, dirr-durr, rakéta indul stb.*” A mozgásfejlesztés során nemcsak a koordinációs és finommotorika képességeket fejlesztjük, hanem a két agyfélteke működését is. A bölcsödén kívül a tanulmányaim során részt vehettem egy TSMT (Tervezett SzenzoMotoros Tréning) terápiás foglalkozáson is, ott megfigyelhettem, hogyan történik a gyermekek képességeinek kibontakoztatásának elősegítése. Mivel az egyensúlyérzékért felelős szerv a fülben van, ezért hintáztató mondókával, énekekkel stimulálták azt. A terapeuta úgy tervezte meg a feladatokat, hogy a ritmus és a mozgás összhangban legyenek. Ezek az egymásra épülő feladatok, folyamatos ismétlés során bevésődnek a szülő és a gyermek emlékezetébe, így nem lesz idegen a számukra. Az órán az adaptív motoros, vesztibu-

⁹³ Melicher Cili: Mozgásfejlesztés mondókákkal, énekekkel. [online] In: Babafalva.hu [évsz n.] [2023. 03. 25.] > URL: <https://babafalva.hu/mozgasfejlesztes-enekekkel-zenevel-mondokak-gyerekeknek/>

⁹⁴ Uo.

⁹⁵ Uo.

láris, taktilis érzékelés fejlesztése a cél, a fő szempont a fokozatosság a fejlődési szintnek megfelelően. A tevékenységek, mondóka és gyermekdal ritmusára történtek egyéb eszközök segítségével, melyek felkeltették a gyermekek érdeklődését, figyelmét hosszabb ideig fenntartani.

Szimbólumképzés

A szimbólumképzés kezdeti szakasza 1,5-2 éves korra tehető, amikor a gyermek képes lesz arra, hogy egy tárgyba olyasmit is belelásson, ami szemmel nem látható, tehát a fantáziában jelenik meg. Ez elengedhetetlen a művészi, később az esztétikai érzék fejlődéséhez. A szimbólum képzést segíti az is, mikor a gyermek maga válik a szimbólum tárgyává a képzeletbeli helyzet során, például: a válla a domb - „*kerekecske, dombocska*”, keze a cipő- „*megsírozom, megvajazom*” stb. A játékok során a testi kapcsolat és a mozgás fontosabb, nem a szavak értelme. Minden egyszerű tárgyat meg tudunk nevezni valaminek, amely a gyermekek képzeletét megmozgatja. Például az ujjunk lehet gyertya: „*Ég a gyertya, ég*”, vagy egy hosszúkás lego kocka lehet akár hajó is: „*Megy a hajó a Dunán*”. A nagyobb gyermekek már eszközökkel is behelyettesíthetik, például a fakanállal és egy lábossal a főzést: „*Borsót főztem*”.⁹⁶ Mi még szoktuk a „*Süssünk, süssünk valamit*”- mozdulatait utánozva sodorni és ujjunkkal tekerni, vagy dagasztani.

8. Mondókázás a bölcsődében

A bölcsődében a mindennapi élethez hozzátartozik a zenei nevelés, melynek az a feladata, hogy a gyermekeket megismertesse a népi mondókákkal, énekes játékokkal, dalokkal, mintát nyújtson az önkéntes utánzásra. A kisgyermeknevelő összerendezett mozgásra készítse a gyermeket a mondókához, énekhez tartozó periodikus játékmozdulatokkal, fejlessze ritmusérzékét, olyan légkört teremtve, melyben a gyermek jól érzi magát és szívesen „*hangicsál*”.⁹⁷

A korai életkorban fontos, hogy olyan élmények ériék a gyermeket a dalok, mondókák által, melyek az érdeklődését felkeltik, fogékonyságát kialakítják, irodalmi, zenei ízlését formálják, az érzelmi intelligenciáját fejlesztik. Segítik a gátlások oldását,

⁹⁶ Forrai Katalin: Ének a bölcsődében. Debrecen: Móra könyvkiadó, 2017. p. 29.

⁹⁷ Uo.: p. 9.

beszédkészség alakulását, a szép kiejtést, a beszédértést. Elengedhetetlen, hogy a kisgyermeknevelő örömmel énekeljen, mondókázzon, odafigyeljen a gyermek igényeire, kielégítse testi-lelki szükségleteit, szeretetet-törődést mutasson feléjük. Ezzel teszi varázslatossá a mondókát, verset, zenét, egyfajta érzelmi biztonságot nyújt a kisgyermeknek. Megfigyelések és tapasztalatok bizonyítják, sőt én is dolgoztam olyan bölcsődében, ahol mindent figyelhettem, hogy abban a bölcsődei csoportban, ahol több az éneklés, mondókázás a kisgyermeknevelővel, sokkal kiegyensúlyozottabbak, vidámabbak- derűsebbek azok a gyermekek, mint a másik csoportban, ahol kevesebb az éneklés, mondókázás. Az éneklés, mondókázás közben a kisgyermeknevelőnek kiegyensúlyozottnak és derűsnek kell lennie, hiszen feszült, nyugtalan állapotban nem tud a tevékenységre és a gyermekre koncentrálni. (Közben ne szóljon, tiltsa a másik gyermek felé!)⁹⁸

Az Országos bölcsődei nevelés- gondozás alapprogramjában is belefoglalták, hogy *„élményt nyújtó részvételre motiváló, tanulási tapasztalatokat biztosító legyen”*.⁹⁹

A bölcsődei nevelés főbb helyzetein belül, a mondókát és éneket az 5. pontban emelték ki. Kiemeli, hogy a kisgyermek egyéni fejlettségéhez, életkori sajátosságaihoz, az adott pillanatban lévő hangulatához igazodó, megfelelően kiválasztott és előadott játékos mondókák, gyermekdalok, népdalok és értékes zeneművek felkeltik a kisgyermek érdeklődését, formálják esztétikai érzékenységét, zenei ízlését, segíti a hagyományok megismerését, továbbítását. Pozitív érzelmeket kelt, örömeleményt a játék- helyzetekben, személyes kapcsolatban átélt mondókázás, éneklés.¹⁰⁰

A mondókázás, verselés, képeskönyv nézegetés, mesélés egy olyan intim kommunikációs helyzetet idéz elő, mely feltétel és eredmény is egyszerre. A gyermek attól a felnőttől fogadja szívesen ezeket az alkotásokat, akivel szoros érzelmi kapcsolatban áll. Ezek a helyzetek még közelebb hozzák őket, kapcsolatokat elmélyíti. Ehhez az intimitáshoz jól kell ismernie egymást a kisgyermeknevelőnek- gyermeknek. A kapcsolat elmélyítésében szerepet játszik a felek személyisége is. A mondóka tartalmát és annak szituációját mindig a gyermek választja: eldöntheti, hogy részt vesz-e benne és meddig, illetve, hogy milyen mondókát szeretne hallani. A felnőtt befolyásolhatja a választást, ő teremti meg a tárgyi, hangulati feltételeket, esetleg a mondókát is ő kínál-

⁹⁸ Deutsch Andrea: Ének-zenei nevelés a bölcsődében. Záródolgozat: Kaposvár, 2016.

⁹⁹ Országos bölcsődei nevelés-gondozás alapprogramja [online] [közreadja] Magyar Bölcsődék Egyesülete. 2020. [2023. 02. 05.] > URL: <https://magyarbolcsodek.hu/hu/alapprogram/>

ja fel. A kisgyermeknevelőnek széles repertoárral kell rendelkeznie. Előfordult már, hogy egy gyermek többször egymás után is kérte ugyanazt a mondókát, mert már jól ismerte a szövegét, vagy a hozzá tartozó mozdulatokat esetleg csak a ritmusa tetszett meg neki. Kiemelném, hogy a gyermek életkorának, érdeklődésének megfelelő színvonalas művekkel kerülhessen kapcsolatba, ismerkedhessen meg.¹⁰¹

Mivel a mondókák és más irodalmi művek hatása elsősorban érzelmi, csak az ragadja meg a gyermeket, ami számára befogadható pillanatnyi hangulata, érzelmi állapota alapján. Ezért nem szabad erőltetni ezeknek a műveknek a direkt tanítását.

A belső kép kialakulásának folyamatát zavarhatja az illusztrált mondóka, vers, bár az tapasztalom, hogy egyre jobban igénylik a könyveket, ábrákat, amik néha elég „gagyin” vannak megrajzolva, ábrázolva. A legjobb, ha fejből mondjuk a verset, mondókát, mesét, jobban tudunk koncentrálni a tartalomra, prozódiai elemekre, mintha egy számunkra ismeretlen szöveget mondanánk el.¹⁰²

Forrai úgy gondolta: hogy nem javasolható az ének, mondóka a gyermek testi szükségleteinek kielégítése közben (pl. étkezés, öltözés, alvás), mert elvonná a gyermek figyelmét.¹⁰³ Bár az étkezés és öltöztetés közben én sem ajánlanám, de előfordul, hogy egy-egy gyermek mikor leül az asztalhoz étkezés előtt bizony akkor kezdi el a törni a mákot. Addig a pillanatig hagyom, míg nem kerül rá a sor a terítésben. A gyermek fürdőszobai tevékenysége közben, mint tisztázás, biliztetés, wc-re ültetés sem javasolt, esetleg a csecsemő vagy tipegő korú gyermekeknél fordult elő, hogy tisztázás során sírt, csak énekkel, csiklandozós mondókával tudtam megnyugtatni.

Egyéni bánásmód

A bölcsődei nevelés során meghatározó szerepe van a szándékosságnak, tudatosságnak. A bölcsődének és a családnak összhangban kell lennie, fontos az együttműködés, hogy a gyermek biztonságban érezze magát, egészségesen fejlődjön. A kisgyermeknevelőnek előre átgondoltan, szakismeretek birtokában kell fejlesztenie a gyermeket úgy, hogy figyelembe veszi egyéni tulajdonságait, fejlődése ütemét, és alkalmazkodik az adott helyzethez.¹⁰⁴

¹⁰¹ Ciróka, Maróka szöveggyűjtemény Szombathely: Kiadó: Nyugat-dunántúli Regionális Módszertani Bölcsőde, 2005. p. 16.

¹⁰² Uo.: p. 16.

¹⁰³ Forrai Katalin: Ének a bölcsődében. Debrecen: Móra Könyvkiadó, 2012. p. 10.

¹⁰⁴ Uo.: p. 10.

A bölcsődében a csoporton belül minden gyermeknek megvan a sajátos egyéni igénye. A szokásaikról, tulajdonságaikról a szülőktől kapunk információkat, melyek a kisgyermeknevelők számára is fontosak. Tájékoztatást kérünk a gyermek éneklési szokásairól, milyen dalokat, mondókákat ismer, hallgat szívesen. Otthon is énekelnek, mondókáznak vagy csak tv-n egyéb készüléken keresztül ismerkedik velük. Esetleg alvás előtt vagy más tevékenység közben énekelnek, mondókáznak e a gyermekkel. A kapott információkból megtudhatjuk, hogy melyik gyermek szorul több odafigyelésre.

Minden gyermek egyéni igényét figyelembe kell vennünk, fejlődési szintjüket folyamatosan figyelemmel kísérjük.¹⁰⁵

9. Vizsgálati anyag és módszer

9.1. Kutatási kérdések

Vizsgálatom során az alábbi kérdésekre kerestem a választ:

- Milyen tényező okozhat megkésett beszédfejlődést kigymekkorban?
- Miben nyilvánul meg?
- Kihat-e a megkésett beszédfejlődés más területre is?
- Hogyan hatnak az irodalmi művek, a mondóka a beszédfejlődésre?

9.2. Kutatás típusa

A vizsgálatom során 3 kutatási eszközt alkalmaztam. Az egységembe járó kislányról készítettem esettanulmányt, interjút készítettem az édesanyjával és a fejlesztőjével. Az interjú és esettanulmány során összegyűjtött adatokat feldolgoztam és összehasonlítottam egymással, majd kiértékeltem azokat.

¹⁰⁵ Deutsch Andrea: Ének-zenei nevelés a bölcsődében. Záródolgozat: Kaposvár, 2016.

A vizsgálati szempontok

Az esettanulmány szempontjai:

- A családlátogatás, környezetelemzés kisgyermeknevelői dokumentum alapján.
- A beszoktatás napjainak, eseményeinek összegzése.
- A bölcsődébe kerülés utáni időszak fejlődésének nyomon követése kisgyermeknevelői dokumentum alapján.
- Kommunikációs megnyilvánulások megfigyelése szülővel, kisgyermeknevelőkkel, gyermektársaival szemben.
- Kapcsolatteremtési képessége a gyermeknek.
- A megfigyelt gyermek kommunikációs eszköztára.
- Napközbeni aktivitás játéktevékenység és hangulatváltozásai.
- Egyéni szokások, megnyilvánulások megfigyelése.

Az interjú főbb kérdéscsoportjai:

- Adatok gyűjtése a gyermekvállalás, várandósság és gyermekszületés körüli eseményekről.
- Az otthoni környezethez való adaptálás időszaka.
- Az otthoni környezetben tapasztalt anyanyelvi fejlődés menete.
- A beszédfejlődés elmaradása, megakadására utaló tünet.
- A bölcsődei beszoktatás megítélése anyai szemmel nézve.
- A bölcsődei anyanyelvi neveléssel kapcsolatos szülői tapasztalatok.

9.3. Esettanulmány szerkezete:

Az esettanulmány elkészítéséhez saját egységemből (a mellettem lévő csoportból) emeltem ki egy esetet, melynek egyik meghatározó szerepe volt a megfigyeléses vizsgálat elkészítéséhez.

Az általam választott kislány eddigi életútját kívánom összegezni, akinek a beszédfejlődése már bölcsődébe kerülése előtt megakadt.

A kislány 2021. novemberétől, 26 hónapos korától jár a bölcsődébe. A várandósság ideje alatt és a születést követően eltérést nem mutatott a fejlődése, bár elég gyenge apgar értékkel (7-9) született. A bal lábánál mutatkozott tartási rendellenesség, de ép látó, halló, beszélő szervekkel jött a világra. A kislány izomzatát gyenge izomtónus jellemezte, melyet még a kórházban hazaérkezése előtt megállapítottak. A kislány családjával rendezett körülmények között él családi házban, tanult, jól szituált szüleivel és egy nála 14 évvel idősebb nővérével. A várandósság nem volt tervezett az édesanya korára való tekintettel, a fogantatás az anyuka 41. életévében történt. Ennek ellenére nagyon várták a baba érkezését. Az édesanya a várandósság alatt GDM-mel (inzulin rezisztencia) küzdött.

A szülést követően szabadon áramló oxigént igényelt a gyermek, mert a nyakára volt tekeredve a köldökzsínór. Az édesanya a terhesség alatt frontális lebeny epilepsziája miatt gyógyszert szedett és jelenleg is szedi. Az édesanya 2022. márciusában fordult a házi orvos felé, aki szakvizsgálatot kért a kislánynak a megkésett beszédfejlődése miatt.

9.3.1. Az esettanulmány ismertetése

A tanulmányban szereplő kislányról a kisgyermeknevelők által vezetett dokumentumokat és az egyéni fejlődési naplót tartalmainak ismertetése, valamint egy általam történő megfigyelés elemzésének a leírása.

Saját kisgyermeknevelői dokumentum

A saját kisgyermeknevelő által vezetett hivatalos iratok, ezeknek a dokumentumoknak a megőrzése kötelező. A gyermek bölcsődébe kerülése első napjától a bölcsődéből való távozásáig, a kisgyermeknevelő vezeti és zárja le. A fejlődési napló részletes képet nyújt a gyermek bölcsődében töltött életéről, fejlődéséről, szokásairól. A családi füzetrel kiegészülve.

Családlátogatás, környezetelemzés

A családlátogatás a vírushelyzet miatt elmaradt, ezért egyéni beszélgetésben valósult meg.

A kislány egy családi házban él 17 éves nővérével és a szüleivel egy Kaposvár melletti faluban. A házban mindenkinek saját kis „kuckója” van, külön szobája van a lányoknak és a szülőknek is. A kislány szobájában mind megtalálhatóak azok a dolgok, amik a szükségleteit, igényeit kielégítik. Leesésgátló ágya van, a kiságyból hamar elkezdett kimászni, így egy éves korában már megkapta a „nagylányos” ágyát. Játékkészlete nagy, sokat örökölt, de új játékaik is vannak. Kedvencei a babák, babakocsi és a babakonyha, ami hosszú percekig képes a figyelmét lekötöni. Napirendje a bölcsődeihez hasonló. A legnagyobb aggodalma itt még az édesanyjának, hogy a kislány szinte semmit nem eszik meg, ami darabos étel, csak a bébiételeket, ami pépes. Nagyon bízik benne, hogy a bölcsődében ez változni fog. A kislány még nem szobatiszta, pelenkás, semmi hajlandóságot nem mutat arra, hogy ez változzon. Otthon ráül a wc-re ha mondják neki, de nem produkál semmit.

A beszoktatás összefoglalója (10 nap)

A kislány édesanyjával érkezett reggelente a bölcsődébe. Már az elejétől nagyon nyitott és mosolygós volt. Az első nap egyből otthagya anyukáját és felfedezte magának a csoportszobát. Mindent megnézett, mindent lepakolt. A kisgyermeknevelők közeledését szívesen fogadja, felkínált játékokat érdeklődve figyelte. Nagyon aktív kislány, egy pillanatra sem áll meg. Társait inkább csak figyelte, kapcsolatokat nem keresett, de nem is utasított el senkit. Étkezése során teljesen elutasító, semmit sem fogad el. Anyukája elmondása alapján otthon sem eszik semmit, ennek ellenére egy igen jól fejlett kislány vált belőle. Altatása zökkenőmentes volt, hamar elaludt, az elején rövid ideig aludt, de ahogy közeledtek a szoktatási idő vége felé, úgy hosszabbodott az alvása. Még pelenkás, gondozás során együttműködő, kézmosásnál segítséget igényel.

Negyedéves fejlődés értékelése

1) A leválás gyorsan zajlott minimális sírással. Hamar felvette a csoport ritmusát. Megkönnyítette a helyzetet, hogy barátságos, nyitott kislány. A napi tevékenysége szerteágazó, nem igazán köti le a figyelmét egy játék sem. Mozgásigénye nagy, sokat szaladgál. Társaival nem keres kapcsolatot, ők sem nagyon vele. Étkezése semmit nem javult. Gondozásnál együttműködő, de mindenben segítségre szorul. Testalkata, mozgása korának megfelelő. Nagymozgásos feladatokban ügyes, de nem tud esni, mert nem teszi le a kezét. Nem beszél, különböző hangadásokat ad ki.

2) **Mozgás, nagymozgás:**

Korának megfelelő. Járása szabályos, talpon jár. Mozgás koordinációja összerendezett. Az udvari játékokat bátran, félelem nélkül használja. A homokozás rövidebb ideig köti le a figyelmét.

Finommozgás, manipuláció:

Szem-kéz koordinációja rendben van, biztosan nyúl a tárgyakhoz. Nagyon ügyes az építőjátékokban, puzzle, építményei felismerhetőek. Alkotásnál az eszközöket megfelelően fogja.

3) **Kommunikációs képességek**

Beszédészlelés:

Beszédre figyel, szemkontaktust felveszi és tartja. Kérésre általában végrehajtja a kért tevékenységet. Hívásra reagál, de szintén kedv kérdése, hogy jön-e. Mindent ért, de ritka, hogy teljesíti is.

Nyelvi kifejezőkészség:

Egyáltalán nem beszél a bölcsődében. Édesanyja szerint vannak hangok, amik felismerhetőek, de ezeket nekünk még nem mutatta meg. Hanghatásokat ad, de általában csak akkor, ha valaminek örül vagy valami miatt mérges.

4) Kognitív értelmi képesség

Játék, alkotás közben nagyon koncentrált, figyel arra, amit csinál. Gondozás során általában figyel rám, de ritkán teljesíti a kéréseket. Szereti, ha mondókázunk, énekelünk, a tornafoglalkozásba nagyon ritkán kapcsolódik be, de legtöbbször csak szaladgál, lökdösi a társait vagy a földön hempereg. Ha problémája adódik hasra vágja magát és hangosan kiabál, miközben rúg-kapál. Napirendet ismeri, de nehezen fogadja el és akkor tiltakozik.

Szociális képességek

Én-tudat alakulása:

Nem beszél, de hallgat a nevére, néha olyan könyvet nézünk, ahol megnevezzük a testrészeket, kérésre ő is megmutatja a sajátját. Fotóról megismeri magát. Képes a saját tárgyait kiválasztani, amennyiben nem kérjük.

Társas viselkedés:

Nem kezdeményez kapcsolatot, de ha a társai az ő tevékenységéhez kapcsolódik, az nem zavarja. A csoportban inkább magányos.

Emocionális megnyilvánulása:

Bölcsődébe érkezéskor legtöbbször szó nélkül, köszönés nélkül jön be a csoportba. A kisgyermeknevelőket nem üdvözli. Érzelmi megnyilvánulásai szélsőségesek, sokszor túlzóak. Az utóbbi időben nevet, ha elesik, vagy megüti magát. Dicséretnek örül általában, de van, hogy semmi reakciót nem vált ki. Társai érzelmi megnyilvánulásai nem érdeklik.

5) Játék:

A játéktevékenységet ő irányítja, csapong, hosszú ideig nem igazán köti le semmi. A csoportban általában legóból épít, szaladgál, barkácsol, főzőcskézik. Az udvaron éli ki magát igazán, állandóan mozgásban van. Egyedül játszik.

6) Étkezés:

Helyét tudja az asztalnál, türelmesen várakozik. Az étel nem érdeklik, néha megpiszkálja, de inkább csak ül és néz maga elé. Ha unja magát, akkor elkezd a

kanalat a pohárba tenni vagy gyűrögeti a szalvétáját. Egyedül a folyadékot fogadja el, viszont, ha elég neki, akkor kicsorgatja a száján végig a ruháján az ölébe.

9.3.2. Az interjú főbb eredményei

Az interjú készítése során az volt a célom, hogy utána járjak milyen tényezők állhatnak a háttérben, melyek a kislány beszédfejlődését akadályozzák. Kitértem az intrauterin és az extrauterin fejlődésre is.

➤ Az interjúkészítés körülményei

A kiválasztott célszeméllyel történő interjú készítése a következő előkészületeket igényelte. Először is felkerestem kéresemmel az édesanyát, majd megkértem, hogy a témával kapcsolatban segítse a kutatásomat. Elmondtam neki, hogy az interjú beszélgetés jellegű lesz, az általam feltett kérdések, és az általa adott válaszok fogják alkotni. Az interjú kb. 1 órát fog igénybe venni. Biztosítottam őt arról, hogy ami köztünk elhangzik az nem fog illetéktelen személyek tudomására jutni, de a munkámat nagymértékben segíteni fogja. Készségesen a rendelkezésemre állt, de hogy még jobban oldjam a bizonytalanságát, röviden felvázoltam neki az interjú kérdéseket.

Az interjúra a bölcsőben került sor, egy arra alkalmas külön helyiségben, altatási időben. A körülmények nyugodtak voltak, a szituációs helyzetnek megfelelőek. Az interjú közben jegyzeteket készítettem. Az interjú bár általam volt irányított, az édesanya is tehetett fel kérdéseket, amire én szívesen válaszoltam a kisgyermeknevelői kompetenciámon belül. Kérdései a kislánnyal történő megfigyelésemre (mondókázás) irányultak. Érdeklődött, hogy én mit tapasztaltam, majd egyeztettük az övével. Az interjú végén megköszönte a lehetőséget és kifejezte háláját, hogy ennyit foglalkozunk a gyermekével és próbálunk segíteni neki a fejlődésben.

9.3.3. Interjú ismertetése

➤ Gyermekvállalás, várandósság, gyermekszületés körülményei

A szülők külön élnek a nagyszülőktől, viszont az ingatlan az édesanya nevéen van, még ő vásárolta, de édesapa is együtt lakik a családdal és aktívan szerepet vállal benne. A kapcsolatukból már született egy közös gyermek, aki 14 évvel idősebb hűgánál. Az általam megfigyelt gyermeket nem tervezték, spontán fogant meg, de nagy szere-

tettel várták, az egész család készült rá. A várandósság nem volt teljesen zökkenőmentes, mert kiderült, hogy terhességi cukorbetegséggel küzd az édesanya, később a magas vérnyomása miatt aggódtak, nehogy károsodjon a magzat. A munkáját már a várandósság kezdetén abbahagyta, mert fizikai munkát végez, nehogy kárt tegyen a babaiban.

A szülés magától indult a fogantatást követően a 38. héten. Bár nem császármetszéssel szült, aggodalomra adott okot, hogy kétszer is az újszülött nyakára volt tekeredve a köldökzsinór, így oxigént is kellett neki adni. A gyenge izomtónus miatt az appar értéke sem volt a legjobb. Születést követően vele maradhatott a baba, az anyatejese táplálást el tudta kezdeni.

➤ **Az adaptálódás időszaka az otthoni körülményhez**

Ez az az időszak, amikor az újszülött az otthoni körülményekkel ismerkedik, alkalmazkodik, másfelől az anya-gyermek kapcsolat kialakulásának, összehangolásának az időszaka. Jelen esetben ez zavartalanul zajlott, a kislányt örömmel fogadták a családtagok, a legjobban az édesapa örült. Mivel az édesanyának már volt tapasztalata, könnyen kialakult kettejük között a kötődés. Az anya-gyermek közötti kommunikációs csatorna zavartalanul működött. A baba fejlődési sajátosságai megegyeztek annak normál, időbeni folyamatával, (differenciált sírás) és az egymáshoz való illeszkedés sikerességével. Ekkor még nem jelentkeztek az étkezéssel kapcsolatos problémák. Az anya jelenléte mellett a cumi nyugtató hatása, mint tárgyi eszköz jelent meg.

➤ **Az otthoni környezetben tapasztalt kommunikációs eszközök megjelenése, viselkedése**

A gyermek fejlődésében megjelentek az életkornak megfelelő hangadások, beszédre is figyel és ezzel együtt a mozgásfejlődés is normál tempóban halad. A kezdeti időszakban a beszédre gagyogással válaszol. Az aktivitása, érdeklődése az életkorával párhuzamosan változott. Az én-tudat kezdete az akarat nyilvánulások már korábban, még a bölcsődei élet megkezdése előtt megjelentek. Amennyiben öntörvényesítései bármilyen akadályba ütköztek, az dacot, tiltakozást váltott ki belőle. Ilyenkor akár el is sírta- vagy akár hasra is vetette magát a földre, nehezen nyugtatható meg. Az édesanya próbálta következetesen nevelni, de édesapja már jóval engedékenyebb volt. (Ezt tapasztaljuk a bölcsődében is.) A családtagok közül jól láthatóan az édesapjával alakult

ki szorosabb kötődés, rajongásig szeretik egymást. Az étkezésben alakultak ki problémák, szinte semmit nem eszik meg a kislány, mert kisebb korában antibiotikus kezelésre szorult és a gyógyszert az ételbe csempészték bele a szülők, amit a gyermek észrevett. Azóta csak néhány ételt eszik meg, de azokat sem mindig kóstolja meg. Ennek ellenére jól fejlett kislány.

➤ **A beszédfejlődésre utaló probléma észrevétele**

Az édesanya elmondása szerint a kislány beszédfejlődésében mindaddig nem találtak elmaradásra való okot, míg 2 éves nem lett. Tehát már szó kezdeményezésnek kellett volna megjelennie, de ő ezt nem produkálta. Addig csak non-verbális jelekkel kommunikált. Összehasonlították a nagyobb gyermek fejlődésével, aki szintén lány és arra a következtetésre jutottak, hogy ő ebben a korban már igencsak jelentős szókinccsel rendelkezett. A kislány halandzsázott ugyan, de nem szólalt meg, nem volt értelmes, kivehető szó-kapcsolat a beszédében, így szülei sem értették meg sokszor, hogy mit akarhat. Voltak hallás vizsgálaton is, de az normál értéket mutatott, a mozgása is korának megfelelő volt. Végső elkeseredésükben a háziorvoshoz fordultak, aki beutalta őket a gyermekneurológiára vizsgálatra. Ekkor a gyermek 2,5 éves volt. Egyébként az utasításokat megérti, tornyot épít, a kirakót kirakja, testrészeit megmutatja, az állatokat felismeri. Viszont nagyon sokat ül a tv előtt, azon nézi a meséket, magyarul és angolul is. Sokat mondókázik édesanyjával. A gyermekneurológus a vizsgálatok alapján egyéb nyelvi és beszédfejlődési zavart állapított meg, ami alapján megkezdődhetett a gyermek kognitív és beszédindító tréningje is, komplex korai fejlesztés biztosítása.

➤ **Bölcsődébe való beszoktatás megítélése anyai szemmel**

A bölcsődébe kerülés indokolása az anyának a munkába való visszatérése volt. Maga szoktatta be a kislányát a bölcsődébe. Már az első naptól kezdve szimpatikusak, kedvesek voltak számára a kisgyermeknevelők, a „szeretet sugárzott” belőlük, így hamar elnyerték a bizalmát. Teljes mértékben megbízott bennük, bátran hagyta ott a kislányát minden kétség nélkül. A kislány beszoktatása zökkenőmentes volt, elváláskor nem is sírt. Így az édesanyát sem viselte meg lelkileg, hogy egy időre otthagyja a lányát. Láthatóan nem okozott az elválás traumát sem az anyának, sem a lányának.

➤ **A bölcsődei anyanyelvi neveléssel kapcsolatos szülői tapasztalatok**

A reggeli érkezés után a kislány magától meg be a csoportszobába és indul a kisgyermeknevelő felé. Mosolyog vagy nem kommunikál. Ilyenkor a cumi még a szájában van. A kisgyermeknevelők felé ragaszkodó. Az édesanya úgy látja, hogy az első pillanattól kezdve (többször kihangsúlyozta, hogy a gyermek nem beszél) normálisan álltak a kisgyermeknevelők a lány felé akár a beszéd, akár az étkezés miatt. Nem úgy kezelték, mint „*egy hülye gyereket*”, hanem úgy, hogy tényleg felzárkózzon a többi gyerekekhez. Maximálisan meg van elégedve a kisgyermeknevelők munkájával. Látja, hogy sokat fejlődött a lány, mind a táncolás, éneklés, mondókázás által, de kiemelte a szociális készséget és a társas kapcsolatokat is. Minden információ eljut hozzá, akkor is, ha beteg a gyermeke. Hetente írnak a kisgyermeknevelők a családi füzetbe, a napi mondókákat, énekeket is bejegyzik, de személyesen is kaphat, illetve kérhet tőlük tanácsot, tájékoztatást. A beszédfejlődés elmaradásában is kikérte a kisgyermeknevelők véleményét, aki megerősítette szülői megérzését, és biztatta, ha úgy látja, akkor induljon el minél előbb a kislány érdekében, ő az ügyben nem mondhat semmit. Az édesanya akkor fordult a gyermekorvoshoz segítségért. Az édesanya kiemelte az interjú során, hogy a nagyobbik lánya nem volt bölcsődés, de már most észrevette, hogy a kisebbik lánya mennyit fejlődik, például a játék terén is, míg a nagyobbal az óvodában nem foglalkoztak ennyit. Ha most nem járt volna bölcsődébe, nem mehetne óvodába, mert nem lenne meg az a felkészültsége. A teszteredménye nagyon jó lett, a beszédfejlődés elmaradása miatt a Duráczky intézet óvodai csoportjába nyert felvételt.

➤ **A fejlesztővel készült interjú**

Az interjúra előre megbeszélte időpontban a bölcsődében került sor, a célnak megfelelő helyiségben. A fejlesztő már évek óta jár hozzánk a bölcsődébe, így már ismertük egymást. Egy rövid ismertetés után feltettem a kérdéseimet neki, majd az elhangzott válaszokat rögzítettem, azokat otthonomban feldolgoztam.

A kislányt 2022. novemberében kezdte el fejleszteni, aki a beszédelmaradás miatt kapott korai fejlesztést, ami kötelezően heti 1 óra időtartamot tett ki. Amennyiben volt még lehetőség plusz foglalkozást tartani, vagy indokolt az állapota miatt, akkor ez az időtartam meghosszabbodott. A kislány már részt vesz komplex TSMT- fejlesztésben, hozzá a bölcsődében kap egy komplex kognitív fejlesztést heti 1 órában, így került

hozzá a gyermek. A komplex fejlesztés mindegyik területet átfogja, tehát a nagymozgást, finommozgást, finommanipulációt, beszédfejlesztést, aktív-passzív szókinccs, beszédértés, szem-kéz koordináció, figyelem, emlékezet területeit fedi le. A mozgásos feladatokra építve, igazítva kap feladatokat. Például: nagylabdára felültetve jobbra-balra mozgás mondókára, ritmusra. A bipoláris rendszernek is jó a nagylabdán állva ugrálás. Először félkézzel kapaszkodott, kitámasztva a labdát, kezét fogva höcögötte, ő ugrált egyedül. Az ő szempontjából az a lényeges, hogy az agynak mindkét féltekét összehozzák, hogy tudjanak együtt, harmonikusan dolgozni az agyféltekék. A manipulációs feladatoknál hol a jobb, hol a bal oldalt vagy fönről-lentről elvek alapján működve végzik.

A beszédfejlődésben nagyon el volt maradva akkor és még most is. Nemcsak a beszédkivitelezésben, hanem a beszédértés területén is. A begyakorolt megszokott dolgokat érti, de ha új információt kap vagy ha a régit nem tudja belehelyezni a témába. Az egyszerű dolgokat sem érti vagy az adott szituációban nem figyel oda. A vizuális figyelme is nagyon gyenge. Próbálja a feladatokat, mondókákat a TSMT-hez igazítani, és megfigyelni, hogy a kislánynak melyik tetszik, melyiket tudja abból visszaadni. Sok mindenben fejlődött, pl. a színeket nem ismerte fel, bár megnevezni most sem tudja, de párosítja az azonos színűeket.

Az angol tudását elég korán észrevette, jelezte az édesanyának, a füzetbe is beleírta (vezet füzetet a kislány fejlődéséről) és megkérte, hogy az angol meséket ne nézessen a kislánnyal és ha lehet, tévéből se nézzen meséket, mert nem látszik a benne szereplők-beszélők artikulációja, szájmozgása, a hangformálás nem ugyanaz.

Mozgása nagyon sokat fejlődött, abban is voltak gondok, főleg az egyensúlyérzékelésben, sokkal harmonikusabb már a mozgása, az erőadagolása, a koordinációja. Nála még megmaradtak az együtt mozgások, ezért néha ott még olyan kis „topább” a mozgása, járásnál még néha kifeszíti a kezeit, de már így is sokat fejlődött. Szem-kéz koordinációja párosításoknál, egyszerű elemi műveletek, ami ebben az életkorban elvárható, azokban is sokat fejlődött. Kétszemélyes helyzetben a szabálykövetés nagyon szépen megy. A csoportban nem, főleg, ha az édesanyjával van, akkor nem ellenkezik. Szerinte az étkezési probléma lehet, anya-gyerek kapcsolat, stb.

Az édesanya elzárkózik, csak a beszédfejlődésre koncentrálna, háritás folyamata van nála.

Vannak új szavai, csak nagyon az angolra koncentrálna. Az aktív, önálló szókinccse kevés. Általában a gyermekek beszédfejlődése nagyon rossz. Mikor mondom a szü-

lőknek, hogy meséljenek a gyermekeknek, azt a választ kapom, hogy *minek?* Ez számomra mindent elárul.

Interjú kérdéssor

- Mióta foglalkozol a kislánnyal?
- Miért került hozzád?
- Milyen feladatokat alkalmazol?
- Mennyire volt a kislány elmaradva mikor hozzád került?
- Hogy látod, miben fejlődött a gyermek?
- Mi a véleményed az angol tudásáról? Mikor vetted észre?
- Könnyebben képezi azokat a hangokat?
- Mozgásfejlődéséről mi a véleményed?
- A beszédfejlődésében látsz -e változást?

9.4. Saját megfigyelésem ismertetése

Megfigyelésem célja az volt, hogy a kislány beszédfejlődését, szókincs gyarapodását segítsem a mondóka által úgy, hogy azt én gyakorlom vele. A mondóka, mint az anyanyelvi nevelés egyik fő eszköze, hogyan hat a beszédprodukcóra a kislány esetében.

➤ Előkészületek

A gyakorlati munkám során választottam ki egy korai fejlesztésben részesülő 3,5 éves kislányt, aki a korához képest nagyon el van maradva a beszédfejlődésben.

A fő megfigyelési szempontom a kislány beszédfigyelmére, aktivitására és beszédfejlesztésére esett. Hogyan tudom a mondókázás által segíteni a beszédprodukciónak megindulását, amennyiben nem sikerül, akkor a lehetséges hátráltató okokat feltárni.

A vizsgálat előtt engedélyt kértem az édesanyától, természetesen elmagyaráztam neki, hogy egy tanulmányt végzek és az ő kislánya lenne az én kutatási alanyom. Elmondtam azt is, hogy mondókázni fogok vele, hogy segítsem a beszédfejlődését. Az édesanya szinte azonnal beleegyezett és nagyon örült, hogy ennyit foglalkoznak a gyermekével. A munkámat a továbbiakban is készségesen segítette.

A vizsgálat menete:

Ideje: 2022. október – 2023. márciusig reggeli órákban vagy délután (műszaktól függött)

Mondókáskönyvek: Katicabogárka, Ec-pec kimehetsz, Népszerű népköltések és mondókák

Helyszín: Bölcsődei csoportszoba

A gyermekkel jól ismertük egymást, napi szinten találkoztunk, ezért bizalommal volt felém, örömmel jött minden alkalommal velem a másik szobába mondókázni. A csoportszoba üres volt, csak mi ketten voltunk ott, nem volt zavaró tényező. A kislány türelmesen leült a szőnyegre velem szemben, nem futkározott, hanem érdeklődve várta, hogy mi fog történni. A vizsgálatot általában a délelőtti, reggeli órákban végeztem, de előfordult, hogy délután került rá sor.

A mondókákat fejből és könyvből mondtam, általában olyanokat választottam, melyeket a kislány is ismert. A mondókák között volt hangutánzó és a legtöbbjük mozgással is párosult.

➤ Eredmények

A kutatásom rövidebb időre korlátozódott, mivel a kislány többször betegeskedett. Március hónapban szinte végig beteg volt és a vizsgálati időszak alatt is egy-egy hetet hiányzott. Összesen 74 napot tudtam vele mondókázni. Megfigyeltem, hogy a reggeli-délelőtti órákban sokkal aktívabb volt a gyermek, mint a délutáni órákban. A figyelmét csak 5-10 percig tudtam fenntartani, mert előfordult, hogy érdeklődése másra fókuszált, másra koncentrált. Ezek a következők voltak: játékok, hinták, vagy a másik szobában lekapcsolták a villanyt, mire ő püsszegni kezdett, vagy is csöndben kellett maradni. Amikor valaki belépett a szobába, már az kizökkentette a figyelmét és utána bármit csináltam, már nem érdekelte.

A feljegyzéseim között volt olyan is, amikor a mondókáskönyvben szárított falevelet találtunk, amit a levegőn lengetett, nézegette, „beszélt” hozzá. A könyvek ábrái érdekelték, figyelemmel nézte azokat, volt, hogy lehasalt a könyv elé csendben, majd egyszer csak „*halandszászni*” kezdett. Közben nevetett, mindezt függetlenül a könyvben szereplő képektől.

➤ **Észrevételem**

A gyermek az ismert mondókákat aktívan ismételte velem, mikor újak, számára ismeretlen mondókák jöttek, nem mindig figyelt. Leginkább a mozgással, mutogatással párosult műveket kedvelte, örömmel utánozta a mozdulatsort. A ritmus is megfelelt a mondóka szövegének, szinte pontosan leutánozta azt. Általában együttműködő volt a kislány, a szemkontaktust felvette, a mozdulatokat velem együtt csinálta végig. Eleinte nem beszélt, csak mosolygott az ismert mondókánál.

➤ **Megnyilvánulásai**

Időnként a képre asszociálódott és pontosan azt fejezte ki, amit látott, például a „csacsi sír” – megjegyezte, hogy „sír”, ezt a „böög a szamár eső lesz, lóg a füle nagy szél lesz” mondóka szövegénél. Ekkor még nem mondott hangutánzó szavakat. A tyúk-os mondókával a tyúk szárnycsapkódásait utánozta a kezével. Később már megjelentek a hangutánzó szavak is a kutyás képnél a „vau, vau”, és a cicásnál is „miau”. A madarak mindegyike kukorékolt. Kimondott szavak: gomba, nap=nak, óra=óá, egér, sajt, maci, kecske=kekeke, csacsi=tyatyí.

A testrészeit bár nem nevezte meg, pontosan megmutatta az orrát, száját, fülét, kezét, lábát. A legtöbb esetben 5 percig volt aktív, majd különböző artikulációs hangokat hallatva, néha mintha más dimenzióba lépett volna át. A vizsgálat elkezdésekor még nem volt jellemző, de egyre többször szólal meg. Minket úgy hív a bölcsődében, hogy mami, az állatokat angolul nevezi meg. Az angol szavak hangzóit pontosan ejti ki.

Ha a kommunikációs szakaszokat veszem figyelembe, akkor a kislánynak már 3-4 szavas összetett mondatokat kellene mondania. Ehhez képest nála a beszédmegértés folyamatánál megszakadt valami. Viszont az angol szavakat a szituációnak megfelelően alkalmazza.

➤ **Összesítés**

Az általam, és a fejlesztő által megfigyelt kommunikatív megnyilvánulásoknál észrevehető a nagyfokú elmaradás, mind a beszédértés, mind a beszédprodukción területein. Sajnos, az általam gyakorlott mondókával történő gyakorlás nem vezetett eredményre a beszédprodukción illetően. Viszont, ezzel párhuzamosan a mozgása sokat fejlődött a gyermeknek. Az angol tudása nagyrészt abból is eredhet, hogy az otthoni környezetben nagyon sok angol nyelvű mesét nézett. Mára már lekorlátozták a virtuális

eszközök használatát és próbálnak a mondókák, énekek segítségével a kislányuk beszédfejlődésén, szókincsén változtatni, annak gyarapítására törekedni. A gyermek fejlődését nyomon követő dokumentumok átlapozása után arra a következtetésre jutottam, hogy a beszédfejlődést más tényezők is gátolhatják.

A vizsgálat eredményeit mindig közöltem és átbeszéltem a kisgyermeknevelőkkel és a szülőkkel is, illetve feljegyeztem nekik a családi füzetbe, hogy ők is nyomon tudják követni és így ők is részesei lehetnek a gyermek fejlődésének.

Azóta sok szempontból is sokat fejlődött a kislány, mely a 2. számú mellékletben bővebben megtalálható. (Fejlődési napló)

A további vizsgálatok azt eredményezték, hogy a kislány SNI kódot kapott a Beszédészlelési és beszédmegértési folyamat elmaradása miatt.

9.5. A beszédfejlődést okozó probléma kutatása

Édesanya a terhesség alatt Convulexet szedett a frontális lebeny epilepsziája miatt (amit azóta is szed), mely káros hatással van a magzatra nézve, melyet vizsgálatokkal igazoltak.

➤ A vizsgálatok kimutatták

Súlyos rendellenességeket okozhat és befolyásolhatja a gyermek fejlődését a növekedése során. A számos testi és szervi rendellenesség mellett kitér arra is, hogy aki ezt a gyógyszert szedi a terhessége alatt, abból 100 újszülöttből 10-nek lesz fejlődési rendellenessége. A becslések szerint közel 30-40%-ban lehet probléma a kora gyermekkori fejlődés folyamatában. Az érintett gyermekek lassabban tanulnak meg járni és beszélni, intellektuálisan kevesebbre képesek, mint egészséges társaik, valamint memória és nyelvi zavarai is vannak. A valproát expozíciónak kitett gyermekeknél gyakran diagnosztizálnak autizmus spektrumzavart és bizonyíték van arra is, hogy ezeknél a gyermekeknél nagyobb valószínűséggel alakulnak ki figyelemhiányos, hiperaktivitás zavar (ADHD) tünetei.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Convulex gyomornedv ellenálló- lágy kapszula. [online] In: webbeteg.hu 2022. [2023. 04. 14.] >
URL: <https://www.webbeteg.hu/gyogyszerkereso/convulex-150-mg/1913>

➤ **A GDM (terhességi cukorbetegség)**

Már említettem, hogy a kislány édesanyja a terhesség alatt GDM-mel küzdött. A lehetséges okok között ezt is vizsgálat alá vettem, hogy vajon mennyire lehetett káros hatással a magzatra, míg bent fejlődött az anyaméhben.

Méhlepény-elégtelenség

A terhességi cukorbetegség esetében a méhlepény sejtjei károsodhatnak, ennek következtében romlik a baba oxigén és tápanyagellátottsága. Ez a baba fejlődését károsíthatja, pl. a szerveit és az agyát.

Nagyobb születési súly is előfordulhat

A diabétesz hatással lehet a magzat súlyára is, ami azt jelenti, hogy ezek a babák nagyobb súllyal születnek. Akár ödéma is kialakulhat. Ezt én kizárnám, mint lehetséges okot és a máj, szív, lép károsodását is.

A koraszülés kockázata is megnőhet, bár a gyermek a 38. hétre született, én úgy gondolom, az még nem számít koraszülöttnak.¹⁰⁷

A terhességi cukorbetegség hatása a babára, születése után

➤ **Hipoglikémia (alacsony vércukorszint)**

Mivel a terhesség alatt folyamatosan magas a baba vércukorszintje, születés után ez az érték nagymértékben lecsökken, hiszen nincs utánpótlás. Ez az állapot veszélyes lehet, akár agyi károsodás is kialakulhat a hirtelen lecsökkenő vércukorérték miatt. A kisbabánál rosszulletek alakulhatnak ki, például: remeghet, ingerlékenyebbé válik. A szopási készségével is gyakran lehet gond.

➤ **Légzési elégtelenség kialakulása**

A kisbaba tüdejének működésében nagyon fontos szerepet játszik az úgynevezett surfactant anyag. Ezért mindenképp szükséges, hogy a tüdő elegendő surfactant anyagot termeljen, hogy az újszülött megszületését követően könnyedén tudjon lélegezni. Ennek az anyagnak a képződését gátolja a magas inzulinszint, melynek következtében

¹⁰⁷ Pálinkás Zsanett: A terhességi diabétesz hatása a magzatra. [online] 2021. In: Miluklub [2023. 04. 14.] > URL: <https://miluklub.hu/tudastar/cikk/a-terhessegi-diabetesz-hatasa-a-magzatra-tr3>

a babánál légzési nehézség jön létre. Szükség esetén ez az anyag születést követően is bejuttatható a szervezetbe.¹⁰⁸

9.6. A vizsgálatok kiértékelése, összehasonlítása

Az interjúalanyokkal készített kutatást kiértékeltem és összehasonlítottam az általam végzett megfigyelés eredményével. Abban mindhárman egyetértettünk, hogy a kislány nagyon el volt maradva a beszédfejlődés szinte minden területén.

A megfigyelt gyermek esetében a kutatásaim azt bizonyítják, hogy mennyi hátráltató tényező állhat a normál beszédfejlődés folyamatának az útjában. Már a magzati korban lehettek olyan káros hatások a gyermek idegrendszeri fejlődésére, mely kihat a figyelmére, koncentráló képességére.

Az édesanya elmondása szerint a gyermek a születést követően oxigént kapott, mert a nyakára volt 2x tekeredve a köldökzsinór és nem kapott elég levegőt. A terhességi cukorbetegség miatt, akár a méhlepény elégtelenség is kialakulhatott, mely az oxigén és tápanyagellátottságot csökkenthette, ami a kislány esetében az agy fejlődését károsíthatta.

A GDM hatása a babára a megszületése után: arra utaló információkat nem kaptam és nem találtam az anamnézis átnézése közben. viszont a születés utáni légzési elégtelenség oka esetleg a surfactant anyag hiánya is lehetett, mely a tüdő működésében kiemelt fontosságú.

Ezek az okok persze csak feltételezések, de lehet akár genetika a háttérben meghúzódó hátráltató tényező. Erre csak azért merek gondolni, mert az édesanya említette az interjú készítésekor, hogy a nagyobbik gyermeknél most kezdődnek az iskolában a problémák. Figyelmetlen, álmodozó. a kislány tekintete többször elmereng, mintha más dimenzióba lépne át.

Aggudalomra ad nála okot az angol nyelvhasználat is, amit mindhárman megfigyeltünk a kommunikációs megnyilvánulás folyamán.

Azzal nem igazán jutottunk eredményre, hogy a beszédmegértés területén is el van maradva, mert én is és a kisgyermeknevelője azt tapasztaltuk, hogy nagyon hangulatfüggő a gyermek, tehát, ha akarja és van kedve végrehajtja a kérést, ha nincs, akkor nem. Ezt No-val jelzi.

¹⁰⁸ Pálincás Zsanett: A terhességi diabétesz hatása a magzatra. [online] 2021. In: Miluklub [2023. 04. 14.] > URL: <https://miluklub.hu/tudastar/cikk/a-terhessegi-diabetesz-hatasa-a-magzatra-tr3>

Ezzel szemben a mondóka pozitív mechanikai hatásainak köszönhetően nagyon sokat változott a mozgásfejlődése, leginkább a nagymozgásoknál észrevehető a különbség, főleg az egyensúlyérzéke és már nem jár lábujjhegyen. Mozgása összerendezett, stabil. A dolgozatom szakirodalmi feldolgozásában a mozgásfejlődés részében említettem már a TSMT- foglalkozáson látottakat, hogy a mondóka ritmusára végzik a feladatokat. A gyermeket hintáztatva stimulálják az agynak azt a területét, mely a mozgásért-beszédért és a részműködésekért felelős, illetve a kétagyfélteke szinkronműködése a cél.

Azt egyikünk sem tudta megállapítani, hogy tényleg nem érti, amit mondunk, vagy az adott szituációban nem figyel oda. Érdekes, hogy a beszéd és a mozgás közül az egyik terület fejlődése el van maradva, mert, bár egy ideig stagnálhat vagy lassabb tempóban halad a szókincs gyarapodása (új mozgási formák megjelenésekor), ezeknek párhuzamos a fejlődési folyamatuk. Úgy gondolom, hogy a kislány még idejében kapta meg azt a lehetőséget, mely tovább lendítheti az innovációját.

10. Összegzés

A dolgozatomban a mondóka mechanikai hatásait kutattam, vizsgáltam. Bár, már rendelkeztem valamennyi ismerettel a témával kapcsolatban, mégis rávilágított arra a tényre, hogy a kisgyermeknek mennyire nincs könnyű dolga, hiszen a 0-3 év az a meghatározó időszak, mikor kezd kinyílni számukra a világ. Minden fejlődési folyamat ebben a korban a legintenzívebb, ezért a mi felelősségünk, hogy segítsük, támogassuk őket az egészséges fejlődés érdekében.

Mára már a mondókák szerepe is megváltozott. Míg 100 évvel ezelőtt a parasztság implicit módon nevelte mondókával a gyermekeket, ma már explicit módon fejlesztjük őket, szinte minden területen.

Dolgozatomban az anyanyelvi nevelést és a beszédfejlődés folyamatait fejtettem ki nagyobb részekben, mert úgy tapasztalom, hogy minél előrébb haladok a pályán, a bölcsődébe kerülő gyermekek többségének a fejlődése ezeken a területeken van elmaradva. Az anyanyelvi nevelés a családban, az otthoni környezetben kell, hogy elkezdődjön és csak az után tudjuk mi, a bölcsőde, vagyis a másodlagos közeg ráépülni és támogatni, megerősíteni minden területen a szülői kompetenciát.

A kutatásaim közben ráébredtem arra is, hogy mennyi szervnek, részfunkciónak kell összhangban lennie, együttműködni ahhoz, hogy a kisgyermeknél a fejlődés megfelelő irányban haladjon. Nagy szerepe van ebben a mondókának is, hiszen számos területen tudja az agyféltekék működését stimulálni, amit a munkám folyamatában próbáltam bővebben elemezni, ismertetni. Ahhoz, hogy fejleszteni tudjunk egy fejlődésben elmaradt területet, ismernünk kell annak fejlődési szakaszait, folyamatát. A kisgyermeknevelők a különböző tevékenységek, foglalkozások közben látják, hogy mely képességek kibontakoztatásában kell segíteni a gyermekeket. Értelmi fejlődésüket különböző fejlesztő, konstruáló játékok, beszédfejlődésüket, mozgásukat a mondókák, mesék, énekek segítik.

A megfigyelésem vizsgálata azt eredményezte, hogy nem mindig tudunk célt elérni, mert olyan okok, problémák állnak a háttérben, melyekhez már speciális szakember jelenléte szükséges. Ha a beszédben nem is, de a mozgásban, más területen, mint emlékezés, társas kapcsolatok, szocializáció, fejlődés mutatkozott. Nincs olyan gyermek, akire ne hatna a mondóka ritmikussága, játékosága pozitívan. Minden gyermek, még a csoportomba járó down-szindrómás, autisztikus tüneteket mutató gyermekek is figyelnek, mosolyogva, olykor hangosan nevetve reagálnak rá. Ez segít, motivál, ösztönöz arra, hogy tovább folytassam a mondókázás, éneklés tevékenységét.

Utószó: a parasztság eltűnt, de minden korban voltak és lesznek gyermekek, akiket hintáztathatunk, döcögtethetünk a térdünkön. Hívogathatjuk, csalogathatjuk a természetet, megismerkedhetünk a világgal a mondókák által.

Irodalomjegyzék

Balázs Géza: A Bihari gyermekmondókák vallatása. [online] In: Magyar Nyelvőr 144. 2020. [2023. 02. 18.] > URL: <http://nyelvor.c3.hu/period/1442/144207.pdf>

Beszédészlelés, beszédmegértés fejlesztése óvodáskorban. [név n.] [online] [évsz. n.] [2023. 04. 06.] > URL: <https://pdfcoffee.com/a-beszedeszleles-es-megertes-gyakorlatai-pdf-free.html>

A beszédhangok differenciálása-dr. Scheiner Júlia [online] 2019. [2023. 03. 26.] > URL: <http://schneideroktatas.hu/a-beszedhangok-differencialasa/>

- Borsa Ilona: A magyar népi gyermekmondóka műfaji sajátosságai. In: Népi Kultúra- Népi Társadalom XI-XII. kötet Ortutay Gyula Budapest: Akadémia Kiadó, 1980. p. 547-548
- Ciróka, Maróka szöveggyűjtemény Szombathely: Kiadó: Nyugat-dunántúli Regionális Módszertani Bölcsőde, 2005. p. 6-16.
- Convulex gyomornedv ellenálló- lágycapszula. [online] In: webbeteg.hu 2022. [2023. 04. 14.] > URL: <https://www.webbeteg.hu/gyogyszerkereso/convulex-150-mg/1913>
- Csongrádi Beatrix- Asztalos Kata: A zenei képességek fejlettsége 3-6 éves korban [online] 2017. [2023. 04. 03.] > URL: https://www.parlando.hu/2017/2017-4/Csongradi_Beatrice-Asztalos_Kata.pdf
- Deutsch Andrea: Ének-zenei nevelés a bölcsődében. Záródolgozat: Kaposvár, 2016.
- Dr. Kiss Áron: Magyar gyermekjáték-gyűjtemény. Budapest: Nemzeti Örökség Kiadó, 1891. (példák)
- Dömötör Tekla: A magyar nép hiedelemvilága. Corvina Kiadó, Budapest, 1981. p. 201.
- Ec-pec kimehetsz: Népi gyermekmondókák. Kisújszállás: Pannon-Literatúra Kft., 2019.
- Faragó József - Fábrián Imre: Bihari gyermekmondókák. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1982. p. 13.-18.
- Forrai Katalin: Ének a bölcsődében. Debrecen: Móra Könyvkiadó, 2012. p. 9.- 41.
- Gordon Dryden és Dr.Jeanette Vos: A tanulás forradalma. Budapest: Bagolyvár Kiadó, 2004. p. 127.
- Gósy Mária: A beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztése. Budapest: Nikol GMK, 1994. p. 7.
- Gósy Mária: Pszicholingvisztika. Budapest: Osiris Kiadó, 2005. p. 53.-287.
- József István: Fejlődépszichológia nevelőknek. Kaposvár: Dávid Kiadó, 2012. p. 56.-74.
- Katicabogárka: Mondókák apróságoknak. Budapest: Gulliver Könyvkiadó, 2010.
- Katona Krisztina: A bölcsődei anyanyelvi nevelés tartalmi kérdései. [online] In: Gyermeknevelés-8. évf. 1. sz. 2020. [2023. 03. 24.] > URL: https://epa.oszk.hu/02400/02411/00018/pdf/EPA02411_gyermekneveles_2020_01_08_3-091.pdf
- Katona Krisztina: Mondókák, gyermekversek a bölcsődében. In: Gyöngy Kinga: Első lépések a művészetek felé I. Budapest – Pécs: Dialóg Campus, 2015. p. 494.-505.

Kereszténység előtti hiedelemmotívumok a magyar népi mondókákban. [név n.] [online] [évsz. n.] [2023.04. 03.] > URL: <http://real.mtak.hu/32083/1/Kereszt%C3%A9nys%C3%A9g%20el%C5%91tti%20hiedelem-mot%C3%ADvumok%20a%20magyar%20n%C3%A9pi%20mond%C3%B3k%C3%A1kban.pdf>

Kovács Ágnes: Hol kezdődik a mese? In: Népi Kultúra- Népi Társadalom Ortutay Gyula Budapest: Akadémiai Kiadó 1980. p.487.

Melicher Cili: Mozgásfejlesztés mondókákkal, énekekkel. [online] In: Babafalva.hu [évsz. n.] [2023. 03. 25.] > URL: <https://babafalva.hu/mozgasfejlesztes-enekkel-zenevel-mondokak-gyerekeknek/>

Mélykútiné Dietrich Helga: Zenei nevelés születés előtt és után. [online] In: ELTE - TOFK: Ének-Zene-Nevelés, Trezor kiadó, Bp. 2004. [2023. 03. 06.] > URL: <https://docplayer.hu/1034897-Zenei-neveles-szuletes-elott-es-utan-melykutine-dietrich-helga.html>

Molnár Csilla: A kisgyermekkorai nevelés összetevői. [online] In: A kisgyermeknevelés módszertana: Szombathely: Kiadó: Nyugat-magyarországi Egyetem Regionális Pedagógiai szolgáltató és Kutató központ, 2015. [2023. 03. 01.] > URL: <https://www2.itworx.hu/cgi-bin/itworx/download.cgi?vid=606&uid=-1&dokid=403>

A mondókák jellegzetességei. [név n.] [online] 2019. [2023. 02. 18.] > URL: http://adattar.vmmi.org/fejezetek/520/19_a_mondokak_jellegzetessegei.pdf

Murayné Szy Éva: Játékos beszédnevelés. Budapest: Bagolyvár Kiadó, 1987. p. 15.- 67.

Népszerű népköltések és mondókák. Debrecen: Nagykönyv Kiadó, [évsz. n.]

Országos bölcsődei nevelés-gondozás alapprogramja [online] [közreadja] Magyar Bölcsődék Egyesülete. 2020. [2023. 02. 05.] > URL: <https://magyarbolcsodek.hu/hu/alapprogram/>

Ortutay Gyula: Magyar Néprajzi Lexikon. Második kötet F-Ka Budapest: Akadémiai Kiadó, 1979. p. 347.

Pálincás Zsanett: A terhességi diabétesz hatása a magzatra. [online] 2021. In: Miluklub [2023. 04. 14.] > URL: <https://miluklub.hu/tudastar/cikk/a-terhessegi-diabetesz-hatasa-a-magzatra-tr3>

Sally Goddard Blythe: A kiegyensúlyozott gyermek. Budapest: Medicina Könyvkiadó Zrt., 2009. p. 123.

Vajda Zsuzsanna: A gyermek pszichológiai fejlődése. Budapest: Helikon Kiadó, 1999. p. 269.

Vida Ágnes: Babapszichológia. Budapest: Kulcslyukkiadó, 2011. p. 335.

Zimbardo, Philip: Pszichológia mindenkinek. Open Books, 2022. p. 293.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetemet szeretném kifejezni családomnak a türelméért, a támogatásáért.

Köszönet a Tulipános bölcsőde Süni-Mókus csoportjának kisgyermeknevelőinek, Biró Juditnak, Tóth Vaninak, Vicai- Sovány Szendrának és Nezdei Katának, hogy mindig támogatták, segítettek tanulmányaimat, olykor bátorítottak és lelket öntöttek belém, biztattak.

Köszönetemet fejezem ki annak a kislánynak és szüleinek, aki részt vett a megfigyelésben, az együttműködésért, segítségért! Remélem, egyszer majd megtalálja saját útját az életben!

Mellékletek

Szülői interjú kérdések

- Tudatosan – tervezett/spontán volt –e a gyermekvállalás az Ön életében? *Volt –e bármiféle akadályoztatottság, ami megnehezítette ebben?
- Volt-e előzőleg a gyermekvállalást tekintve sikertelenségből adódó kudarcélménye?
- Az Ön életében és családjában, a várandósága alatt/szülés után bekövetkezett-e bármiféle változás?
- Voltak-e bármilyen félelmei az anyai szereppel kapcsolatban?
- Hányadik terhességi hétig dolgozott?
- Ki volt –e téve, bármilyen stressz helyzetnek munkája során?
- Milyen volt az általános kedélyállapota a várandósság alatt?
- Milyen módon zajlott le a szülés?
- Biztosították-e a kórházban azt a lehetőséget, hogy gyermeke születését követően az első két órát együtt tölthessék? („baba-mama barát” -, rooming kórházi ellátás) * Ha nem, mi volt ennek az oka?
- Mi a véleménye, hogyan tudta kisbabáját gondozni a születést követő időszakban?
- Az otthonukba való távozást követően az Ön megítélése szerint hogyan alkalmazkodott újszülött gyermeke az otthoni környezethez az első időszakban (4-6. hétben)
- Milyen volt a kisbabája kommunikációja az adaptáció időszakában?
- Hogyan válnak el reggelente egymástól a bölcsődében? Hogyan reagál, kommunikál a gyermeke?
- Mit tartanak fontosnak gyermekéről, amit a reggeli átadáskor megoszt a nevelőkkel? Esetleg érdeklődik-e a nevelő is Öntől?
- Hogyan reagál gyermeke a saját kisgyermeknevelői közeledésére és más kisgyermeknevelők közeledésére?
- Igényli-e a szülők figyelmét, gondoskodó szeretetét, a szülővel való együttlétet? Miben nyilvánul meg?
- Mivel tölti otthon a gyermek a szabadidejét?

- Hogyan tudott reagálni gyermeke jelzéseire, azzal ki tudta-e elégíteni az ő igényeit?
- Hogyan kommunikál az otthoni környezetben a gyermeke?
- Jelenleg milyen a gyermeke kommunikációja?
- *Mikor kezdődtek a problémák?
- *Fordultak-e segítségért szakemberhez a problémával kapcsolatban?
- Előfordult-e már a családjukban hasonló probléma?
- Mi volt az oka a döntésének, hogy beíratta bölcsődébe gyermekét?
- Okozott-e ez Önben bármilyen lelki feszültséget, negatív érzést?
- Kivel szokott be a gyermek az intézménybe?
- Hogyan zajlott a bölcsődei beszoktatás, hogy élték meg az elszakadás, elválás időszakát?
- Mennyi idő után szokott be teljesen gyermeke az Ön megítélése szerint?
- Tapasztalt-e változást gyermeke kommunikációjában, beszédfejlődésében az intézménybe kerülése óta?

A megfigyelt gyermek márciusi fejlődés menete

1.Mozgás

Lépcsőn váltott lábbal közlekedik, lejtőn, emelkedőn biztonságban megy. Játéktevékenysége során általában áll, ritkán ül le. Talpon jár, egyensúlyérzéke stabil. Különböző terepeken is biztos a járása. Udvari játékokat helyesen és biztonságosan használja.

Szem-kéz koordinációja összhangban van, biztosan nyúl a tárgyak felé. Az építőkockákat mindennap használja, szeret és tud belőlük építeni. Puzzle kirakókban ügyes. Főzőcske, bökődős játékokban figyelmes, ügyesen alkalmazza azokat, de lassan köti le a figyelmét. Marokkréta, ecset használata helyes. A kétujjas csípőfogást alkalmazza.

2.Kommunikációs képességek

Beszédre figyel, előfordul, hogy reagál, de van, hogy nem. Néha csak néz meredten, de legtöbbször reagál valamit. Hangadással, vagy a „yes”-„no” szavakkal válaszol.

Környezetében lévő személyek, tárgyak nevét ismeri, de ő nem mondja ki. Ha megkérdezem hol van, akkor megmutatja. Kérésre képes cselekvést végrehajtani, de nem biztos, hogy szeretné is azt megcsinálni. kérdéseket, közléseket megért a mindennapi eseményekkel kapcsolatban. Jelzései különbözőek. Az udvarra induláskor mosolyogva ugrál és felkiált, hogy „hej”! Ha befelé indulunk, akkor összehúzza a szemöldökét, száját, megfeszíti testét és fújtat.

Nagyon sokat halandzsázik, de most már egyre több értelmes szó bújik meg a halandzsa között. Rengeteg angol szót használ, illetve ért meg. Mondatokat nem alkalmaz, 1-1 szót mond csak. Társaival és a felnőttekkel is így kommunikál. Nem utánoz, nem szólít a nevéen.

3.Kognitív-értelmi képességek

Játék és gondozás helyzeteiben figyel, erősen koncentrálni. Most már egyre több mondatot ismer, ugyan nem mondja, de a hozzá kapcsolódó mozdulatokat azonnal mutatja. Egyszerűbb magyarázatokat megért, de nem biztos, hogy reagál is rá. Szám-szín fogalmakat nem használ, de a kockákat növekvő sorrendbe tudja rakni, viszont a színeket nem ismeri fel. Mennyiségi/ téri relációkat nem ismeri. A körülötte zajló események

nem igazán foglalkoztatják, ritka, ha reagál bármire is, reakciója akkor sem jelentős. Napirendet ismeri.

4.Szociális készségek

Testrészei felismeri, kérésre megmutatja. Önmagát nem nevezi meg, viszont a fotón felismeri, a tükörben nézve önmagát, családtagjait. Fésülködéskor jó irányokat használ. a gondozási sorban ismeri a helyét, szükségleteit képes késleltetni. Saját tárgyait képes kiválasztani. Akaratlagosan mozgatja a testrészeit, szabályokat változóan tartja be. Saját tulajdonához ragaszkodik. gondozási helyzetekben együttműködő, aktív. Pelenka le- felvételnél segít a kisgyermeknevelő, de egyedül ül a wc-re és önállóan mossa a kezét.

Társas kapcsolatot nem kezdeményez, de nem utasítja el társai közeledését. a kisgyermeknevelőjéhez gyakran oda megy ölelésre, simogatásra. konfliktushelyzetekbe ritkán keveredik, szinte sosem. Csoporton belül egyre inkább igényli társai közelségét, annak ellenére, hogy nem ő kezdeményez. Bölcsődébe érkezéskor az elválás könnyen megy, köszönés nélkül besétál az ajtón. érzelmeim sokszor szélsőségesek. sírásnál hangosan kiabál, könnye nem jön.

5.Játék

Játéktevékenysége önállóan indul, legtöbbször építőkockát vagy babát választ. aktívan játszik, miközben erősen koncentrálni. játéka önállóan indul, de szinte mindig csatlakozik hozzá valaki. irányító szerepet tölt be a tevékenység folyamán.

6.Gondozással kapcsolatos magatartás

Étkezésekre türelmesen vár, helyét tudja a z étkezési sorrendben. szinte semmit nem eszik, az utóbbi időben csak üres kenyeret, illetve nasit, amennyiben szülinapot tartotunk. önállóan iszik, eszik. a pohárért biztosan nyúl. Öltöztetésnél, vetkőztetésnél együttműködik. Cipőjét önállóan le-fel húzza.

Még nem szobatiszta, de a wc-re ráül, ha kérjük, egyébként nem jelzi szükségletét. kézmosást önállóan végrehajtja.

Alvása nyugodt, hamar elalszik ebéd után. Többször úgy kell ébreszteni.